

Ikatan Keluarga Besar Tugu
SEKELUMIT SEJARAH TENTANG GEREJA TUGU ~~~
KERONCONG TUGU , ORANG-ORANG TUGU
D A N
SUPPLEMEN BUKU - Silsilah -
ABAD KE-17 s/d ABAD KE-20

Tugu, 02 Mei 1995

I N H O U D

I.	Voorwoord	blz.	2
II.	Enkele aantekeningen over de geschiedenis van de Kerk van Toegoe, de Toegoenezen, Krontjong Toegoe, enz. overgenomen uit :		
	1. Het boek geschreven door J. BEUKHOF		4
	2. XII Kreolische Studien Von HUGO SCHUCHARDT		16
	3. Krontjong als muziekinstrument, als melodie en als zang geschreven door den heer A. Th. MANUSAMA		22
	4. Portugese gemeenschap op Java, taal en gebruiken klederdrachten en zangen, geschreven door C. CONIJN		28
	5. Portugese invloed in Indonesia, artikel van de Conferentie die gehouden was door de Portugese Consul in Indonesia, Dr. ANTONIO d'OLIVEIRA PINTO da FRANÇA en door MITRA Budaya Stichting uitgegeven		30
III.	TOEGOE IN DE 20ste EEUW		
	- Situatie voor en na de IIe Wereldoorlog		33
	- Eerste Bestuur van de I.K.B.T.		39
	- Afschrift van het Besluit van de Gouverneur Hoofd van het Speciale District Hoofdstad Jakarta, No.: C. B. 11/2/8/70 ddo. 20 October 1970		46
	- Bestuur van de I.K.B.T. tot op Maart 1995		49
	- Portugese woorden gesproken in het jaar 1660 en later onderleiding van de heer Jacob QUIKO, op de "ESKOLA PAPIA CHRISTAO" voortgezet		51
	- Plattegrond van het dorp Toegoe voor de IIe Wereldoorlog met verklaringen		56
IV.	Supplement # STAMBOOM van de TUGUNEZEN #		
V.	Slotwoord		60

Tugu, 02 MEI 1995

DE VERENIGING
IKATAN KELUARGA BESAR TOEGOE

I. K. B. T.

I. VOORWOORD

In de allereerste plaats wil ik hierbij mijn dank betuigen aan God onze Vader en aan onze Heer Jezus Christus, die in Zijn Liefde en Genade mij de kennis en leiding hebben gegeven van de Heilige Geest, waardoor ik dit manuscript over het dorp Toegoe heb kunnen voltooien en aan alle Toegoenezen kan presentereen, ook aan hen die in Nederland wonen. Veel tijd was er aan besteed, mede omdat het twee maal is herzien, namelijk in 1982 en 1992. Het samenstellen van 't manuscript was al begonnen in 1977, voorafgegaan met 't verzamelen van informaties van oudere Toegoenezen die toen nog in leven waren en uit enkele boeken die in mijn bezit waren. Vele moeilijkheden moesten worden overkomen, zoals het weg-raken van het Registerboek van de Toegoenezen, wat volgens Karel Bacas (in de dagelijkse omgang Ginyun genaamd) na de Tweede Wereldoorlog was gebeurd (in 1944); ook hadden de Toegoenezen een andere naam in de dagelijkse omgang dan die welke in het Registerboek was opgetekend, waardoor het opstellen van hun "STAMBOOM" veel tijd in beslag nam. Een ander probleem was de verspreiding of evacuatie van Toegoenezen uit Jakarta naar Nederland, waardoor het contact met hen voor twintig jaren verbroken was.

Maar Gode zij dank! Niettegenstaande al die moeilijkheden is dit manuscript met al zijn tekortkomingen uiteindelijk gereed gekomen.

Middels dit Voorwoord wil de Schrijfster van dit manuscript een beroep doen op alle Toegoenezen die over Toegoe willen schrijven of die iets specifiek over Toegoe weten en dit willen bekendmaken, om dat te doen in samenwerking met het Bestuur van IKBT en de senioren onder de Toegoenezen die door hun ouderdom en ervaringen beter op de hoogte zijn met de situatie in Toegoe van die tijd. Het doel van dit alles is om verwarring te voorkomen, mede omdat het in betrekking staat tot onze vorige generaties alsook de toekomstige generatie van de Toegoenezen.

De wetenschap omtrent het dorp Toegoe zal van betekenis en ook van nut zijn wanneer wij op de hoogte zijn van de "STAMBOOM" van zijn inwoners, want zij vormen het begin van alles.

Het .....

Het Hollands spreekwoord zegt terecht : " Onbekend maakt onbe-
mind " .

Het is de innige hoop en wens van de Schrijfster van dit manu-
script bij de komende generaties van Toegoe, meer liefde voor
hun dorp zal opwekken en hun tevens aandrijft tot participa-
tie in haar ontwikkeling en opbouw op elk gebied en daarbij
tevens in stand te houden de cultuur van Toegoe die zij van
hun voorouders hebben overgeërfd .

Laten wij in volle hoop en zekerheid van de leiding van onze
HEER, die Liefde en Genade is, onze taak en plichten in dit
leven voortzetten, die wij van onze HEER hebben ontvangen !

De HEER zegene ons allen !

De Schrijfster .-

II. ENKELE AANTEKENINGEN OVER DE GESCHIEDENIS VAN DE KERK VAN TOEGOE, DE TOEGOEENEZEN, KRONTJONG TOEGOE, enz., OVERGENOMEN UIT :

1. Het boek geschreven door J. BEUKHOF, getiteld

"Een verwaarloosde Zuster"- Aantekeningen omtrent het verleden en heden van de kleine Christengemeente te Toegoe, 1890 .

1678 - 1701 : Predikant Dr. MELCHIOR LEYDEKKER en zijn echtgenoot genaamd ANTONIA van RIEBEEK een jonge zuster van Gouverneur ABRAHAM van RIEBEEK, woonden in Toegoe. In die tijd was Predikant Dr. M. LEYDEKKER bezig het Oude en Nieuwe Testament te vertalen uit het Nederlands in het Maleis/de Indonesische taal, maar kwam alleen tot de Brief van Paulus aan de Efeziërs Hoofdstuk 6 vers 6; want op de 16e Maart 1701 kwam deze Predikant te overlijden en het werk werd voortgezet door PETRUS van der VORM, die het voltooide in October 1701 .

Aantekening

Predikant Dr. M. LEYDEKKER was behalve predikant ook Geneesheer en Landheer van Toegoe (Toean Tanah Toegoe).

Tijdens zijn diensttijd was ook aangetekend dat 800 Portugeze Christenen van uit Batavia (nu Jakarta Kota genoemd) zich hadden vermengd met de Christenen van Toegoe (in het jaar 1661) en zich ook daar gevestigd hadden en de reden daarvan was, dat zij daar de godsdienstoefeningen beter konden begrijpen die toen door Predikant M. LEYDEKKER in het Maleis of Indonesisch werden gehouden dan in het Portugees dat in Batavia werd gebezigd. Het was in die tijd dat er een "volksvermenging" plaats vond in Toegoe, die ook tot gevolg had dat de autochthone bevolking van Toegoe in hun ontwikkeling vooruitging door huwelijken met Portugezen , Hollanders en andere nationaliteiten.

Uit de geschiedenis weten wij, dat in het jaar 1619, Batavia in handen kwam van de Verenigde Oost Indische Compagnie (V.O.C.) en we kunnen er zeker van zijn, dat de krijgsgevangenen Portugeze soldaten en zeelieden tot slaven werden gemaakt. Later werden deze slaven vrij verklaard en ontvingen zelfs een stuk grond waar zij zich met hun familie/gezin konden vestigen. Er waren onder hen, die een stuk grond kregen in de buurt van het strand Tjilintjing en omstreken. Later hadden zij zich echter verplaatst naar meer aangename streken en kwamen tenslotte in een gebied of dorp, een beetje afgelegen en omringd door moerassen

dat.....

dat later bekend werd als het dorpje Toegoe.

Hun levensgewoonten die een beetje anders waren dan die van de autochtone inwoners van het dorp waar zij zich vestigden, wat een gevolg was van hun gemengde huwelijken met Portugezen, waren duidelijk kenbaar; ze bleven Portugees spreken, ze hielden ervan op varkensjacht te gaan en in de avonduren bij elkaar te komen, elkaar hun ervaringen en andere verhalen op te dissen waarbij meestal ook dichtzangen en beurtzangen werden gezongen onder begeleiding van het "krontjong" muziekinstrument dat vijf snaren heeft en kleiner is dan de gitaar. Zij waren ook trouwe kerk-gangers. Deze specifieke kenmerken van hun cultuur waren nog duidelijk op te merken tot aan het begin van de Tweede Wereldoorlog. En tot op de dag van vandaag zijn deze specifieke kenmerken nog waar te nemen. Alleen het op jacht gaan is verdwenen - mede door de jachtordonantie - maar ook de Portugees taal wordt niet meer gebezigd in de dagelijkse gang.

Juni 1735 : Dertig jaren daarna, om precies te zijn op 17 Juni 1735, diende de Heer van BAYEN een verzoek in bij de Nederlandse Regering voor het bouwen van een Kerk en School voor de inwoners van Toegoe. Dit verzoek werd ingewilligd en de twee (non permanente) gebouwen kwamen gereed in het jaar 1737. Deze twee gebouwen stonden op de Westelijke viersprong van Toegoe (Koelon), een naam die zeer bekend was voor de Wereldoorlog. Het Kerkgebouw werd ingewijd door Predikant Dirk Joan van der TLJD, helaas .. die twee gebouwen hadden niet lang stand gehouden, slechts van 1737 tot 1741 en wel in verband met de Chinese opstand of onlusten van het jaar 1740. Aan deze onlusten werd echter een eind gemaakt in 1742/1743 door de Nederlandse Regering.

Aantekening

Voordat de Heer van BAYEN zijn verzoek indiende, was er al een nood - bedehuis - van hout gebouwd en dat bekend was als Eerste Kerk van Toegoe (in het jaar 1678). Tijdens de bouw van de Tweede Kerk van Toegoe werd ook de Kerkklok gemaakt. In de tussentijd werden meer en meer Chinezen in de Toegoe-gemeenschap opgenomen en gemengde huwelijken kwamen meer voor.

De kerkdiensten werden ook hoe langer hoe minder in de Portugese taal gehouden en geschiede uiteindelijk in het Indonesisch, of schoon het Portugees van alle dag in de omgangstaal nog werd gebezigd onder de Toegoenezen van Portugese afkomst.

Die .....

Die taal werd toen voornamelijk gebezigd bij het zingen van "pantoens", dat zijn de vieregelige, geïmproviseerde verzen die dan beantwoord werden met "tegenzangen" en dit alles onder begeleiding van de "krontjong" waardoor dan ook tot op de huidige dag nog onder de Toegoenezen is blijven voortleven. Het schijnt dat de Portugese taal makkelijker is te begrijpen wanneer die wordt gebruikt in een "pantoen" dan in een preek vanuit de kansel in de kerk.

Juli 1744 : Een jaar daarna en wel na het einde van de Chinese onlusten, om precies te zijn op de 10e Juli 1744, werd wederom een verzoek ingediend voor de bouw van een permanente Kerk en tevens een stuk grond dicht bij de Kerk, voor begraafplaats van de Christelijke Toegoenezen (dit Kerkhof is er nog tot op de huidige dag). Het bovengenoemde verzoek werd ingediend door de Heer Justinus VINCK, en de reden voor het Kerkhofje was omdat zij die in Toegoe kwamen te overlijden helemaal in Batavia moesten worden begraven en wel op een plaats die pas in Batavia zou worden bekend gemaakt. Ontegenzeggelijk een lange en vermoeiende reis voor de lijkstoet, als je bedenkt dat die reis door moerassen moest gaan en over heel smalle paden die de rijstvelden in vakken verdeelden. Het verzoek van de Heer Justinus VINCK werd ingewilligd en met grote blijdschap ontvangen, vooral omdat zowel het Kerkgebouw als het Kerkhofje op eigendomsgrond van de Heer Justinus VINCK kwam te staan. De Heer Justinus VINCK zelf was Landrost der Bataviasche Ommelanden in die tijd en tevens Eigenaar van het Land Tjilintjing. Hij was niet alleen een rijke man, maar stond bekend als iemand van goede wil. Nadat de bouw van de Kerk en het Kerkhofje voltooid was en van de Regering de vergunning tot gebruik daarvan was verkregen, had de Heer Justinus VINCK ook enkele rijstvelden, tuinen en geld aan enkele Toegoenezen gegeven met de opdracht de Kerk en het Kerkhofje te onderhouden. Daarnaast kregen ook enkele Christelijke Toegoenezen die de Zendingen bij hun taak trouw hadden bijgestaan de vergunning om de huizen rondom en in de nabijheid van de Kerk te bewonen

en.....

en die later hun eigendom werden.

De bouw van deze Derde Kerk van Toegoe werd voltooid op den 28ste Juli 1747 en werd op verzoek van de Heer Justinus VINCK, ingewijd door de Portugese Predikant, met name JOHAN MAURITZ MÖHR, en die inwijding vond plaats op 29 Augustus 1747. Deze Portugese Predikant werd in zijn werk in Toegoe bijgestaan door ALEXANDER ANDRIES.

1811 - 1815 : Na de Nederlands - Engelse Oorlog in Europa, die door de Engelsen werd gewonnen, kwam er in Batavia een Engels Tussenbestuur, dat echter slechts van korte duur was, namelijk van 1811 - 1815. De Nederlanders kwamen terug, de Engelse soldaten werden krijgsgevangenen en naar hun land teruggestuurd. Er waren echter ook soldaten die niet naar Engeland terugkeerden maar zich schuil hielden onder de bevolking van Batavia, ook in Tjilintjing en zelfs tot in het dorpje Toegoe. In die onzekere tijd en toestand waren er ook bewoners van Tjilintjing-me'rendeels Chinezen- en van Pondok Kelapa, Meester Cornelis (Djatinegara) en Depok, die terwille van de veiligheid in Toegoe gingen wonen. Enkelen onder hen gingen niet terug, maar bleven zich in Toegoe vestigen en werden in het volk opgenomen. Inter-huwelijken met de Toegoezen waren niet te vermijden. Het was in die tijd dat de Nederlandse Regering meer orde ging scheppen in Toegoe met het gevolg dat de landbouw, in het bijzonder het planten van padie toenam. De Portugese cultuur, die de bewoners van Toegoe zich eigen hadden gemaakt, bleef zich handhaven in hun manier van spreken en het zingen van beurtzangen onder " krontjong " begeleiding. De godsdienstoefeningen en huiszamenkomsten werden echter hoe langer hoe meer in de Maleische (Indonesische) taal gehouden. De Afdeling " Zaaken van den Godsdienst op het eiland Java " had toen de aangelegenheden betreffende de Kerkgemeenschappen overgedragen aan de Nederlands Indische Regering.

Aantekening.....

Aantekening

De Herwormde Kerk in Nederlands Oost Indië onder de Verenigde Oost Compagnie (V.O.C.) had de zorg en diensten van de Kerk voor 193 jaar op zich genomen, namelijk van 1602 tot 1795 en wel aan de hand van het boek de "Kerkelijke en Geestelijke Opvoeding" van Predikant C. A. L. van Troostenburg de Bruyn .

Er was verder aangetekend, dat de eerste Prediker voor Ambon, GASPAR WILTENS was en wel in 1615. Ook was er aangetekend, dat in de jaren 1635 tot 1643 alle kerkdiensten in de Portugees taal werden gehouden.

De Inlandsleeraar LEIMENA, die Toegoe bediende van 1800 tot 1805 had aan de Regering voorgesteld om de Toegoenezen staatsburgerschap te verlenen (in 1805), en dit kwam tot stand middels Regeringsbesluit No.2 , gedateerd 14 Januari 1840, (LEIMENA zelf , had niet meegemaakt , kwam te overlijden en werd in Toegoe begraven) waar bij aan hen de naam werd gegeven van " Inheemse Christenen ".

De kerkdiensten in de Kerken die onder het beheer waren van de Nederlands Indische Regering geschiedde door Zendingssleeraren uit Nederland. Het verdient aangetekend te worden, dat de reis van Nederland naar Batavia in die tijd vrij lang duurde en wel een tot twee jaren.

Eerste Zending : STARING van 5 October 1825 tot 3 Januari 1828

De eerste Zending genaamd STARING diende slechts voor korte tijd namelijk van 5 October 1825 tot 3 Januari 1828.

Hij kwam te overlijden en werd tegenover de Kerk van Toegoe begraven, de Kerk die tot op heden daar nog staat.

Aantekening

Het graf van deze Zending is nooit verplaatst en bij dat graf werd toen een Ketapangboom geplant, die later werd omgekapt. Volgens Opa Matheus (Tata Tatut) , zijn er drie graven tegenover de Kerk van Toegoe.

In plaats van de Ketapangboom werd toen een Waringinboom geplant en deze boom werd ook omgekapt en wel na de Tweede Wereldoorlog. In afwachting van de komst van de tweede Zending, werd de bediening van de gemeente van de Kerk van Toegoe door de heer F.C.SALOMONS voortgezet met de titel Inlands Leeraar .

Tweede Zending : DOUWES van 1833 tot 1835

Ook deze Zending had niet lang kunnen dienen, hij kwam te overlijden in het jaar 1835 en had

dus....

dus slechts twee jaren de gemeente kunnen dienen. Hij werd ook tegenover de Kerk van Toegoe begraven en wel naast het graf van de eerste Zendingeling.

Het dient vermeld te worden dat Toegoe in die tijd zeer moerassig was met het gevolg dat er veel malaria heerste en nog wel de malaria tropica die doodelijk was.

Dit inziende, maakte de Nederlandse Regering zich zeer bezorgd en daarom werd de zorg van de gemeente in Toegoe overgedragen aan een Inlands Leeraar, die eerst de Seminaar in Depok of Meester Cornelis (nu Djatinegara) moest hebben gevolgd.

Aantekening

Im die tijd stuurde de Nederlandse Regering niet alleen Zendingelingen naar Toegoe, maar ook naar andere plaatsen zoals Buitenzorg (nu Bogor), Depok en andere die toen onder hun beheer waren. En het scheen dat de omstandigheden in Depok voordeliger waren dan die in Toegoe. Zoals al eerder was vermeld, het dorpje Toegoe was zeer moerassig terwijl Depok omringd was door tuinen. Deze ongunstige situatie in Toegoe was (en is nog zo) te danken aan het feit dat Toegoe nogal laag gelegen is en dicht bij de kust, zodat het zeewater in vele putten soms brak was . Depok is daarentegen meer naar binnen in het land gelegen , ver van de zee. Het is daarom niet te verwonderen, dat de conditie van de Zendingelingen in Depok beter was dan in Toegoe . In verband daarmee werd het sturen van Zendingelingen naar Toegoe voor een tijd stop gezet .

Aan de Zendingelingen in Depok werd dan de taak opgelegd om van tijd tot tijd Toegoe te bedienen.

Het was ook in die tijd dat enkele ouders in Toegoe hun kinderen voor hun verdere opleiding naar Depok of naar Meester Cornelis stuurden.

Derde Zendingeling : WENTINK van 1835 tot 1840

Deze Zendingeling die de gemeente in Depok bediende kreeg opdracht om ook het dorp Toegoe te bedienen, waarbij hij verzocht, bijgestaan te worden door de Leeraar SIMAUW van BUITENZORG, die toen ook al Depok bediende.

Deze Zendingeling had het niet lang kunnen volhouden, om twee gemeenten te bedienen

en.....

en vroeg zijn ontslag in het jaar 1840. De Zendings leeraar SIMAUW deed evenzo.

Dit hoeft ons echter niet te verwonderen, als we bedenken dat de reis van Depok naar Toegoe één tot twee dagen in beslag nam en zeer vermoeiend was. De bediening van de gemeente Toegoe kwam weer in handen van de Toegoenezen zelf in afwachting van de komst van de volgende Zendeling.

Aantekening

Wij hebben reeds eerder naar voren gebracht, dat de toestand in Depok veel beter was dan die in Toegoe voor wat betreft schoolop leiding, landbouw, enz.

Depok had al Volksscholen. De Seminaar hebben we al eerder genoemd, welke een godsdienstopleiding was. Dat was ook de reden dat godsdienstonderwijzers de opdracht kregen de gemeente in Toegoe te bedienen als assistent van een Predikant. Het is niet te verwonderen dat er sommigen van hen zich in Toegoe gingen vestigen en de zeden en gewoonten van de Toegoenezen overnamen met het gevolg, dat zij ook met Toegoenese vrouwen gingen trouwen.

Vierde Zendeling : C.L.CASTEREN van CATTENBURCH, 1849 - 1854

Deze Zendeling woonde niet in Toegoe, noch in Depok, maar in Batavia, van waar hij dan Toegoe bediende. De reis van Toegoe naar Depok en omgekeerd was veel makkelijker dan vanuit Batavia. Deze weg, die Depok met Toegoe verbond ging langs dorpen en tuinen; je kon toen ook over de rivier reizen. De weg van Batavia naar Toegoe was zeer moeilijk, omdat je eerst met de trein moest dan in een klein prauwtje, dat vroeger "eretan" genaamd werd, over een zeer breede rivier dan door tuinen en ten slotte door een moeras te waden dat vol begroeid was met " Teratai " bloemen (waterlelies), welke door hun mooiheid de vermoeienissen van de reiziger wat verzachte.

Deze reis nam een hele dag in beslag. Vele verhalen omtrent deze Zendeling deden de ronde in Toegoe, onder andere dat hij op een dag in die " rawa Teratai " werd geworpen. En dit moeras stond bekend om zijn " levende modder op de bodem ". Of dat met opzet was gedaan en vooruit bedacht, is niet met zekerheid te zeggen.

Het .....

Het had ook een gevolg kunnen zijn van de vermoeidheid van de dragers, die telkens en telkens tot vervelend toe, de Zendeling bij ieder bezoek aan Toegoe op een "bamboerakje" op hun schouders door het moeras heen moesten dragen, wat hun de keel begon uit te hangen. Zeker is het, dat volgens verhalen van de "oudjes" van Toegoe, deze Zendeling een vervelende persoon was, die pertinent weigerde om door het moeras heen te waden. Niettegenstaande deze " minder sympathieke " houding van deze Zendeling, had hij de gemeente van Toegoe toch bediend tot aan zijn dood en dat was in de maand Januari van het jaar 1854 , in Batavia.

Aantekening

De reis van Batavia naar Toegoe was ontegenzeggelijk een zeer vermoeiende reis, en hier onder volgt dan van de schrijfster van dit artikel " nostalgie ", die ze zelf had meegemaakt.

In het jaar 1938, was toen acht jaar oud en was met schoolvacantie. Mijn moeder had iets te regelen met haar familie in Toegoe, maar kon niet alleen er op uit vanwege mij en bracht me daarom mee en ik had vakantie.

Vertrokken van huis uit, toen woonden we in Kemajoran, met een karretje (delman) naar het station "Kemajoran" van daar per trein naar het station "Tandjong Priok". Weer met een karretje/delman naar "Eretan", monding van een zeer brede en diep rivier en het water was troebel. Kleine prauwen waren er die gereed stonden om de mensen over en weer te voeren naar de overkant van de rivier. Voor het overbrengen kostte het een cent voor volwassenen en een halve cent voor kinderen. Als we aan de overkant landden dan werd de reis voortgezet met een karretje, te voet of te fiets voor hen die een fiets beschikte. We hadden toen geen geluk want er was geen karretje en dat betekende dus dat we verder te voet moesten afleggen.

Het was een vermoeiende reis, te meer de weg was niet geasphal teerd maar met kleigrond die vermengd was met grote en kleine scherpe kiezelstenen, bedekt. Halverwege van de reis was de tuin van Oom Joseph QUIKO die met zijn vrouw (de eerste) Tante Juli (genaamd Juliana ANDRIES) en kinderen daar woonden.

Daar keerden we aan om uit te rusten, helaas .. voor korte tijd want de reis naar Toegoe was nog halverweg. We liepen de tuinen in en uit waar grote bomen stonden, ook klapperbomen en liepen ook een rivier langs die uitmondde in "Eretan en Maruenda/Tjilintjing ".

Ofschoon .....

Ofschoon de reis naar Toegoe zeer vermoeiend was, maar dat leeft voort in mijn herinnering. Ja, waarom niet ... een prachtig panorama die een gevoel van vrede en rustige kalmte gaf; een rivier die helderschoon en zeegroen van kleur was waarin kleine vissen er in zwommen, de wind die zo zachtkens tussen de klapperbomen bladeren suisde en de stille rustige omgeving die je gerustheid inboezemde. Intussen kon men op een afstand het gebruis van de schuimende golven van de zee horen en tussen de weg en het strand lagen er brede visvijvers en waren begrensd door smalle voetpaden. In deze visvijvers werden door de eigenaars "Bandeng" vissen gekweekt die gewoonlijk tegen het Chinees Nieuwjaar/Imlek, als offerande werd aangeboden door de familie en ook verkochten ze aan hen die het nodig hadden. Tot hedendaags zijn deze "Bandeng" vissen bekend als "Bandeng Tjilintjing" vissen. Het gebruiken van "Bandeng Tjilintjing" vissen als offerande tegen Chinees Nieuwjaar/Imlek is een traditie geworden, ja zelfs ook onder de Toegoenezen zijn er die deze vissen bereiden tot speciaale gerechten voor de Kerstdagen en Nieuwjaar (Pindang Bandeng - Gestoofd Bandeng).

Na de prachtige panorama gezien te hebben en de stille rustige omgeving gepasserd te hebben, liepen we verder langs een voetpad door de tuinen heen die door vriendelijke autochthonen waren bewoond en kwamen dan aan de oever van "Rawa Teratai/ Waterlelies moeras" en die we te voet door het midden heen moesten waden. Het was een prachtig tafereel waar haast op ieder plekje op het "moeras" waterlelies wit en paars van kleur dreven en het "moeras" leek alsof niet diep te zijn, maar ..... wat een schrik gaf het mij toen ik mijn voeten naar de bodem liet glijden maar die ik niet kon bereiken en integendeel steeds dieper zonk alsof er aan mijn voeten getrokken werd en tracht er bovenop te komen en steeds dieper zonk en tenslotte stond ik tot op borsthoogte in het water, kreeg de angst te pakken en schreeuwde luid om hulp en bleef onbewogen op de plaats staan, want hoe meer ik me bewoog zonk ik dieper. Plotseling voelde ik iemand mijn hand grijpen en tilde me op zijn schouders, ja .... het scheen een oude autochthone te zijn die in de buurt van "Rawa Teratai" woonde. Door zijn hulp waren moeder en ik aan de overkant geland ! O... wat een heerlijk gevoel, dat was een steen van mijn hart. Deze eerste ervaring had me zeer aangetroffen en deed mijn hart smel kloppen en kreeg ook het gevoel alsof ik het verloren had, ja .... deze moeras die zo sierlijk was, vol met prachtige waterlelies bloemen kon je ten prooi zijn .

Voorts .....

Voorts dachten wij dat niets meer ons zou verontrusten, maar wat een schrik gaf het ons, toen wij zagen hoe de oude man druk bezig was kleine zwarte "rupjes" van zijn voeten en verdere delen van zijn lichaam af te plukken en we ons realiseerden, dat die beestjes niets anders waren dan bloedzuigers. O, wat vreselijk ! Je voelde je ineens zwak en moe. Een gevoel van slapheid en vermoeidheid be kroop mij en ik had geen zin meer om de reis nog verder voort te zetten en het kostte Mammie heel wat tijd en moeite om me over te halen onze reis voort te zetten, die toen bijna ten einde was, want na de bocht die voor ons lag zouden we al het Oostelijk deel van het dorp Toegoe hebben bereikt.

Uiteindelijk had deze ervaring mij doen besluiten de terugreis niet meer langs en door het moeras te maken met het gevolg was Mammie gedwongen een karretje/deleman te huren voor onze terugreis die nu via Rengas - Kampung Mangga (Manggadorp) - naar Meester Cornelis (nu Jatinegara geheten) leidde en vandaar met de trein naar Kemajoran, na dus slechts één dag in Toegoe te hebben doorgebracht.

Dit avontuurtje had plaats in 1938. Tijdens de Tweede Wereldoorlog had de Nederlands Indische Regering een noodweg aangelegd dwars door het midden van het moeras, waardoor dit in twee delen werd verdeeld, dus niet helemaal, omdat die weg halverwege overging op een brug. Tegen het einde van de Tweede Wereldoorlog heeft het Japanse leger de weg naar Toegoe nog verbeterd en berijdbaar gemaakt voor auto's, trucks, vrachtkarren en zo voorts, waar die voordien alleen geschikt was voor fietsers en voetgangers .

Dat alles behoort meer tot het verleden.

Er zijn nu vele wegen die naar Toegoe leiden. Je kunt Toegoe nu bereiken via Tandjong Priok, Plumpang, Kelapa Gading en Tjakung. Het " Rawa Teratai / Moeras " is niet meer te zien, het bestaat niet meer, het is met aarde opgevuld en daarop staan nu huizen veelal van mensen van buiten Toegoe en zelfs fabrieken.

Het mooie natuurschoon/panorama van voorheen is verdwenen, weg gevaagd en het oog ziet slechts een mengelmoes van woonhuizen en fabrieken ..... maar ja, ... het kan niet anders, want de tijd schrijdt voort en het land moet zich blijven ontwikkelen als teken van zijn vooruitgang.

Deze korte aantekeningen van de schrijfster zijn bedoeld om de lezer een beeld te geven van de situatie van het " Moeras " ten tijde dat een Zendeling in het jaar 1849 daarin werd geworpen vergeleken met de toestand op dat ogenblik toen zij zelf met haar moeder daar doorheen moesten waden (1938).

Vijfde...

Vijfde Zendeling : van GONGGRIJP van het jaar 1855 - jaar 1864

Uit zijn diensttijd van 9 (negen) jaren blijkt dat deze Zendeling het toch lang had kunnen volhouden in Toegoe. Het toont tevens aan dat er vooruitgang was te bespeuren op verschillende gebieden. In het boek door J. BEUKHOF geschreven, wordt daar ook melding van gemaakt en wel op menig gebied. De Toegoenezen begonnen meer padie te planten, tuinen en velden werden aangelegd. De opbrengst van padie steeg aanmerkelijk, het " Rawa Teratai " moeras dat wijd en zijd water en waterlelies bloemen vertoemde, veranderde langzaam maar gestadig in matte rijstvelden .

Met bovengenoemde ontwikkeling veranderde het oude moerassige Toegoe in vruchtbare rijstvelden waardoor malaria ook minder voorkwam.

De bewoners van Toegoe begonnen meer aandacht te geven aan schoolopleiding en zij die voldoende inkomen hadden, begonnen hun kinderen naar Depok of Meester Cornelis op de Evangelische Seminar te sturen.

Tegen het einde van de 19de eeuw waren er al enige Zedingsleeraren van Toegoe-afkomst, terwijl de bewoners van Toegoe zelf meer en meer actief de kerkdiensten en de onderlinge huissamenkomsten te bezoeken.

Desondanks hielden de oude Toegoenezen er nog altijd van - zoals van oudsher - in de avonden bij elkaar te komen en gezellig te babbelen , onder "krontjong" begeleiding te zingen, dikwijls zelfs tot zonsopgang.

Zesde Zendeling : J. BEUKHOF van 1 September 1864 tot het jaar 1888.

Niet minder dan 24 (vierentwintig) jaren lang bediende deze Zendeling de Christenen van Toegoe en Depok. Er was geen aantekening over de woonplaats van deze Zendeling ofschoon wij van zijn geschriften kunnen opmaken dat hij in Toegoe verbleef en van tijd tot tijd het plaatsje Depok bediende. De gegevens die wij vinden in zijn geschriften over de Toegoenese Christenen tonen duidelijk aan hoe gehecht hij was aan de inwoners van Toegoe. Hij scheen zich dus goed te hebben kunnen aanpassen aan de situatie en levenstoestand van Toegoe van die tijd.

"Aantekeningen.....

" Aantekeningen omtrent het verleden en heden van de kleine Christengemeente te Toegoe in 1890 " willen alleen maar vermelden dat hij de gemeente daar toen had gediend, maar toch geven zij ons tegelijkertijd een duidelijk beeld van de grote aandacht en liefde voor de gemeente die tenslotte zijn hart heeft bewogen dat boek te schrijven, twee jaren nadat hij weer in Nederland terug was. Deze Zending heeft nog kunnen vermelden wie de Zending zou zijn die hem in Toegoe zou vervangen, al was het alleen maar in het kort, n.l.;

De Zevende Zending : A. des AMORIE van der HOEVEN vanaf 13 Maart 1889 tot .....

Deze Zending werd bijgestaan door J. ABRAHAMS. Het laatstvermelde zijn bijgekomen aantekeningen van de Zending, maar of hij nog andere aantekeningen over Toegoe geschreven heeft is ons niet bekend en het zou goed zijn de mogelijkheid daarvan na te vorsen !

Hieronder volgen dan enkele aantekeningen van de schrijfster, namelijk : 1. Zendingsleeraar SIMAUW ; die eens de gemeente in Toegoe heeft gediend van 1835 tot 1840 kwam de gemeente in Toegoe weer bedienen tezamen met QUIKO van 1864 - 1869.

Aantekening :

De grote mogelijkheid bestaat, dat met deze QUIKO bedoeld wordt HERMANUS QUIKO, die getrouwd was met ENGELINA ; van Tjimung (haar eigenlijke naam is Charlotta MICHIELS-ANDRIES) wordt ons medegedeeld, dat zij dikwijls een avondje bleef logeren bij Tata Bungkus (zo werd hij dagelijks genoemd, zijn volledige naam is Hermanus) en grootmoeder Engeltien (Dodo Engeltin) op Zaterdagavond om de volgende dag dan gezamenlijk naar de kerk te gaan.

2. Nadat de godsdienstleeraar SIMAUW zijn taak heeft neergelegd in het jaar 1869, bracht J. BEUKHOF een Kweekeling naar Toegoe (wij kunnen hem Vikaris noemen), afgestudeerd van de Seminar in Depok, genaamd J. BACAS. Deze kweekeling was een godsdienstleeraar afgestudeerd in Meester Cornelis. J. BACAS en QUIKO waren beiden assistent van

de .....

de Zendeling BEUKHOF tot het jaar 1888 (het jaar waarin de Zendeling zijn taak beëindigde).

3. Deze Zendeling maakte ook aantekeningen over de Inlandse Christen gemeente in Toegoe in het jaar 1886 en daarnaast ook over huwelijken, doopbedieningen, kerklidmaatschap, gemengde huwelijken, geboorte, sterfgevallen, allen volledig weergegeven in aantal welke schrijfster echter hier niet heeft aangehaald.
4. Dat de Toegoenezen trouw waren in hun kerkelijke plichten, dat de mannelijke leden graag op jacht gingen en krontjong speelden, dat er zelfs onder hen al leden waren die de " krontjong " (muziek instrument) konden maken, ofschoon nog niet helemaal volmaakt.

Wij vervolgen onze aantekeningen over de mensen van Toegoe zoals die aangegeven zijn in :

2. XII KREOLISCHE STUDIEN

Von HUGO SCHUCHARDT - Correspond. Mitgliede der kais ,
Akademie der Wissenschaften.

Aan de hand van de geschriften van J. BEUKHOF zijn wij op de hoogte gesteld van het een en ander betreffende de geschiedenis van de CHRISTENEN IN TOEGOE van de 17de tot en met de 19de eeuw.

Wij willen nu verder gaan met een stuk geschiedenis over HET LEVEN VAN DE CHRISTENEN IN TOEGOE, aan de hand van de geschriften van de ;

Kreolische Studien von Hugo Schuchardt - corresp. Mitglie
de der kais, Akademie der Wissenschaften over " UBER DAS
MALAIOPORTUGIESISCHE VON BATAVIA UND TUGU ". #

- HET LEVEN VAN DE MALEIS-PORTUGESE INWONERS VAN TOEGOE -

In de 17de eeuw hadden de Portugezen de stad Batavia bezet. In het boek dat persoonlijk eigendom was van Predikant C.A.L. van TROOSTENBURG de BRUYN, die in Batavia werkzaam was op het Kantoor voor Zaken van Godsdienst op het eiland Java en later overgeplaats werd tijdens de Nederlandsch Indische Regering naar de Hervormde Kerk in Nederlandsch Oost Indië onder de Vereenigde Oost Indische Compagnie (V.O.C.)

jaar 1602 - 1795, kunnen wij dertig Algemene Kerkelijke Voor
schriften vinden, die ook de Toegoenezen bekend zijn.

Uit .....

Uit enkele delen van de bundel geschriften heeft de schrijfster het een en ander aangehaald zoals volgt :

- 2.1. De Toegoenezen hielden van liederen, voorgedragen onder be- geleiding van "Krontjong en Guitaar". En die liederen be- zongen meerendeels de liefde van de beminden, voorgedra- gen middels beurtzangen over en weer.
- 2.2. Als leider was Herr BEUKHOF tevens een "vriend", die heel goed bij hen paste, hun doen en denken begreep en zich het lot van de Toegoenezen aantrok. Hij verbleef in Toegoe tot de maand Februarie van het jaar 1888.
- 2.3. Hieronder volgen enige aantekeningen over de Portugezen letterlijk overgenomen de Portugeze taal en de Indonesi- sche taal van heden (maar hieronder in de Nederlandse taal vertaald) ;

Loegar Santoe Nosoter o
Djenti Djenti Soeã.

Nosoter fika dentar oengah kampong ki piklinoe ki nos loemija Toegoe o thing den ter konta pégadoe Becassie podeer Meester Cornelis.

Kampong Toegoe akke thing pertoe bordoe mar o soeã baloe soebi, na alle thing sol-sol. Agoe perbebe akke thing trabaloe perbida pos- pos tantoe ki soe agoe sal- gadoe.

Denter kampong Toegoe thing nasedoe tantoe alber klapa, mangga, figoe mas oter-oter.

Intji djenti tere kampong Toegoe thing lembra-lembra oeng senta trinta zenti djenti grandi piklinoe ki thing noente inggoeãl koe oter djenti-djenti kampong naãli perbida soeãmodoe o redjang.

Djenti kampong Toegoe papija soeã linggoe Portegies ki dja temprã koe linggoe Ma- lay, mas djenti akke kong- fese premètesang Christang.

Djenti Toegoe atja tantoe bondadi disioe Governemen dibida disioe Governemen dibida disioe Governemen djade koe nos oenga Gredja per konserta doti prindesoë Christang koe oenga meester Indjil ki prende djenti kam- pong mas di prendesoë.

Mas oenga iskola Governemen oendi filoe-filoe atja pren- de di kausa les iskrebe mas konta.

Over onze woonplaatsen en
hun bewoners.

Wij wonen in een dorp, Toe- goe genaamd dat gelegen is in het district Bekasi af- deeling Meester Cornelis.

Het dorp Toegoe is aan zee gelegen en het klimaat is daar warm. Drinkwater is moeilijk te verkrijgen want in vele putten is het water brak.

In Toegoe groeien veel klapperbomen, pisangbomen en andere.

Het aantal inwoners was on- geveer honderdzeven en der- tig volwassenen en kinderen die min of meer verschillen van de mensen in de andere dorpen, tengevolge van hun gewoonten en taal.

De Toegoenezen spreken Portugees, vermengd met de Maleise taal, en belijden het Christelijk geloof.

De Toegoenezen staan op een goed blaadje bij het Gouver- nement, dat hen ook een kerk- gebouw heeft gegeven waar zij hun geloof leert onder- houden en een evangelist, die hen hun geloof leert onderhouden.

Er is ook een Gouvernements- school, waar hun kinderen kunnen leren lezen, schrij- ven en rekenen.

Metay.....

Om.....

Metay mees oembees denter
tempoe sèkoe bila pader
djenti Olandees na alak par
bijènteer dikausa prendès
di prende of mima djenti
kampong Toegoe, ki thing.

Iste toedoe soesdi koe
gasta Governemen ki pèga
meester of pader akke.

Om de vijftien dagen en
wel in de Oostmoesson
komt een Hollandse predi
kant zich op de hoogte
stellen van hun geloof en
hum ook onderwijzen en ver
manen.
Dat alles wordt door het
Gouvernement bekostigd, dat
ook de onderwijzer en pre
dikant betaalt.

2.4. Laten wij ons nu bezighouden met de aantekeningen over
het planten van de padie en de verdere bewerking daarvan
in die tijd, zoals hieronder beschreven :

- Het is bekend, dat de padie de voornaamste plant is op het eiland Java, omdat daar rijst het hoofdvoedsel is en dat van de padie wordt verkregen :
- de bewerking van padie tot rijstkorrels in die tijd is als volgt :
  - * de padie-korrels worden van de plant verwijderd door ze met de blote voeten te vertrappen ;
  - * daarna worden de padie-korrels in water gekweekt gedurende één of twee dagen totdat de schil begint te scheuren ;
  - * de padie-korrels waarvan de schil (kaf) gebroken zijn worden uitgestrooid over een stuk grond dat door ploegen en eggen modderig is gemaakt (ontkiemingsproces);
  - * na ongeveer veertig of vijftig dagen worden de ontkiemde pitten uitgetrokken en overgeplant op een veld dat geploegd en ge-egd is en dat "sawah" wordt genoemd ;
  - * het uittrekken en planten van de kiemplantjes op de sawah geschiedt door mensen, die daarvoor betaald worden; men plant de kiemplantjes met een tussenruimte van één voet van elkaar ;
  - * na drie maanden is de padieplant goed gegroeid en vertoont ook al padie-korrels. Men zegt dat de padie dan "bevrucht" is ;
  - * wanneer de padie-korrels zich beginnen te vertonen, maken de mensen die de sawah bewerken kleine huisjes op palen midden op de sawah - ranggon geheten - en daar zitten ze dan om de vogels te verjagen die de padie-korrels komen pikken ;
  - * Een of twee maanden daarna beginnen de padiehalmen geel te worden en is de tijd van oogsten aangebroken. Voor de padie oogst wordt dient de bewerker van de sawah dit aan de Landheer mede te delen. Op de tijd van het oogsten verschijnt dan de belastingambtenaar;
  - * Er worden mensen gevraagd of geroepen om deel te nemen aan de " padie-oogst" waarvan ze dan één deel als beloning mogen meenemen. Zij moeten hun oogst in vijf even gelijke bundels binden. De belastingambtenaar neemt één bundel, één is voor degene die de padie oogst heeft en drie voor de eigenaar van de grond (de sawah) ;
  - * De eigenaar van de "sawah" geeft daarna aan de bewerkers van de "sawah" opdracht bladeren die nog aan de padiehalmen zijn gebleven te verwijderen

waarna.....

waarna de padiehalmen dan weer in bundels worden gebonden en gedroogd.

- * Acht dagen daarna, wordt de padie die al gedroogd is weer gereinigd van nog aanklevende bladeren en daarna gebonden met uit bamboe gesneden touwtjes en die bundels worden "gedeng" genoemd. Een gedeng nu bestaat uit twee bundels en wordt "potjong" genoemd, met een gewicht van tien "kati" en een bundel van tien gedeng heet dan een "sangga" met een gewicht van honderd kati ;
- * de padie dan die goed gedroogd is en in bundels gebonden wordt in een "loemboeng" (een soort schuur) bewaard, en wanneer men rijst nodig heeft, dan wordt die padie weer gestampt en wel in drie etappen.

Aantekening

Het is best mogelijk dat het hierboven aangehaalde niet zo aantrekkelijk is voor de generatie van Toegoe van deze 20ste eeuw, omdat rijst heden ten dage makkelijk te verkrijgen is voor het bereiden van onze maaltijd, als het geld er maar is.

En toch, ... de padieplant moet er zijn, zij moet geplant worden en de vrucht bewerkt en bereid worden tot rijst voor onze maaltijd.

Hebben we ons ooit gerealiseerd hoe het ons zou vergaan, als er geen "sawahs" meer zijn waarop wij padie kunnen planten omdat zij allemaal gelijk gemaakt zijn met de grond waarop nu alleen maar huizen en fabrieken staan en wat al niet meer ? D e n k d a a r e e n s o v e r n a . . . . !

Het dorp-je Toegoe van voorheen was omringd door sawahs en tussen de huizen lagen grote tuinen, doch helaas in het midden van de 20ste eeuw is dat alles verdwenen .

De lezer zou kunnen zeggen dat de schrijfster van dit artikel ouderwets is en niet met de tijd meegaat en daardoor de ontwikkeling van Toegoe niet heeft kunnen bijhouden. Wat oud is, is oud, wat nieuw is, is nieuw ! Dat is in werkelijkheid niet zo, maar het is klaar en duidelijk dat de toestand van Toegoe ten nadele is veranderd, Toegoe is meer modern geworden maar ook dor en droog, overbevolkt en de lucht vervuild door polutie !

Wij moeten allemaal bekennen dat ook vele mensen van Toegoe veranderd zijn en dat je je als Toegoenees soms vervreemd voelt onder elkaar en hier moeten we aandacht geven!

Soms voel je een atmosfeer onderling van " wat heb ik met jou te maken ?" Deze situatie verdient de volle aandacht van alle Toegoenezen. Daarom hebben ook enkele ouderen onder de Toegoenezen al direct een familievereniging opgericht met het doel en streven de onderlinge eenheid in stand te houden en die vereniging de naam gegeven van " Grote Familieverbond der Toegoenezen /

Ikatan .....

Ikatan Keluarga Besar Tugu ". Het is uitermate nodig en noodzakelijk dat wij aanhoudend onze voorouders gedenken die zich noch moeite, noch leed hebben getroost bij het groot brengen en opvoeden van hun kinderen en kleinkinderen, die hun idealen voortzetten !

Wij moeten, nee wij zijn verplicht hun bijna bovenmenselijk moeite te waarderen, waarmee zij ons hebben ingeleid in het hedendaagse moderne leven zonder leed of verlies. Maak gebruik en trek alle voordelen uit het resultaat van de moeite en inspanning van je ouders op de ware en juiste wijze, want alleen op die wijze zal de zegen van God op je werk rusten !

Overgenomen aantekeningen van de XII Kreolische Studiën gaat verder met aantekeningen over de komst van de Portugese Toegoe nezen zoals volgt :

2.5. Isté elle noba qisa pidi,
di zijoe-zijoe: kéré sabé
nósóter soewa redjáng
kileg bi nos teng ná Toegoe.
Aká nós noengsabé sobri
dretoe nos djenti Portegis
soewa papija.

Dit is nu het nieuws wat we van de heren willen weten: hoe onze taal eigenlijk is, hoe het precies gegaan is dat wij ons hier in Toegoe hebben gevestigd. Dat weten wij alle maal niet precies, maar zeker is het dat wij Portugees spreken.

Asleijkan fala djenti-djenti
pasa pijo soebi kareta vagoe
santa kalodoe, noemiste ri,
noemiste tjoera, maaoe pijo
koeidadi tantoe djenti
soesdi foer
anadoe koe aka-aka par
bidja bong .

Dit zeggen nu de mensen die gewend zijn te voet te gaan als zij in een trein moeten rijden waar zij zich stil moeten houden, waar ze niet mogen lachen ook niet huilen, als het ware aan handen en voeten gebonden dan zal het voor velen erg nadelig zijn en daarom moet je altijd erg voorzichtig zijn.

Na tera Batabi teng tantoe
nassang. Noos fadji sirbis
grosoe, noengsabe fadji
sirbis finjoe, perbida
noos djenti serah.

In de stad Batavia wonen mensen van vele nationaliteiten. Wij doen het ruwe werk, zijn niet gewend fijn werk te verrichten, want wij zijn dorpsmensen.

Kan noos djenti sidahdi
podi sabeh sirbis finjoe
iskrebedoe boenitoe.

Als wij stadsmensen waren dan kunnen wij zeker ook fijn werk doen en ook mooi schrijven.

Akaa noos kere falah koe
zijoe-zijoe g'teng prejemtoe.

Dat is het wat wij de Weledele heren willen doen weten.

Iste pessoewa mas da sabe
kileg soewa intromentoe palabi.

Dit geheim laat u tevens weten de betekenis van de woorden.

2.6. Nu enkele poëzie overgenomen van de XII Kreolische Studiën, zoals volgt :

* Sestavéra ..... Vrijdagmiddag .....

Kerstlied

Bisingkoe dia di Desember nasedoe di noos Sioor Djabi na moendoe Oenga nottie die kinta fera.	De 25ste dag van December werd de Heer Jezus geboren Heer en Heiland 't Was op een Donderdagavond.
Oengan andjoe die nos Sioor assie grandie di allagria	Een engel uit de hemel was bij Hem Hemels licht van heiligheid omringde Hem
oenga dia di allagria	Een dag van blijdschap vol heer- lijkheid
odjie ka amijang.	Deze dag en morgen.

Bengsang Natal

Oenga djimidjoe di grande
dija
Oenga dija di allegria
Bie noos bringka korta sia.

Zalig Kerstfeest

Slechts weinig zijn de feest -
dagen
Een grote dag des Heeren
Laat ons met spel die dag vereren.

Dit zijn enkele liederen - overgenomen poëzie, - en er zijn nog
meer, maar worden niet allemaal overgenomen .
Door de heer J. BEUKHOF is een Kerstlied geschreven, zoals volgt:

* Bisingkoe dija di December, nasedoe di nos Sior, nos Sior
djabi na moendoe libra nos pekadoor
oenga anatie dikinta ferra
assi klar Koema didia oenga .

Andjoe di nos Sior assi grandi diallegria
Asly mes koe boosoter
Dioe loben Soea da bida coempredoe
Loda pang krija so podeer Santoe Djoertoe .

3. Nadat wij ons op de hoogte hebben gesteld van de geschiedenis
van de Kerk Toegoe en de Toegoenezen, laten we ons nu bezig -
houden met de "Krontjong" zoals geschreven door den heer
A. Th. MANUSAMA onder de titel :

" KRONTJONG ALS MUZIEKINSTRUMENT, ALS MELODIE EN ALS ZANG "

In het begin van de 16de eeuw, toen de Portugezen landden
in de haven van de stad Oud Batavia (tegenwoordig genoemd
de Vismarkthaven), woonden zij temidden van de bevolking
aldaar, de Moestiza. De Moestiza werden later door de Hollan-
ders - Mestiezen - genoemd, een benaming die ook werd gege-
ven aan kinderen van Europeanen die met een Maleise vrouw
getrouwd zijn. Behalve de Mestiezen van Portugese afkomst,
heb je ook Mestiezen afkomstig van de streek Pendjaringan,
Roa Malaka, het dorp Bandan, 't dorp Muka, 't dorp Belakang
en ook de kolonisten van de Portugese bezettingsgebieden,
die merendeels uit soldaten, zeelieden (schepelingen) en
matrozen. De Portugese kolonisten die hun diensttijd hebben
voltooid, gingen niet naar hun land terug maar bleven zich
vestigen in Oud Batavia. Zij behielden hun zeden en gewoon-
ten van hun land van afkomst en werden later Christenen.

In .....

In die tijd waren er al Christenen in Oud Batavia die afkomstig waren van de Molukken, Ambon en Banda, zodat in 't midden van de 16de eeuw in de stad Oud Batavia al Christenwijken bestonden. Deze Christenwijken kregen de naam "Kampung Serani", het woord Serani is afgeleid van de stad Nazareth, en verband houdt met - Jezus de Nazarener -.

Als in het begin alleen de Maleise Christenen "Orang Serani" werden genoemd, werd die naam ook gegeven aan een ieder die Christen is.

Toen de Portugezen tezamen met hun landgenoten (de kolonisten) uit Gowa in Batavia kwamen (voor het grootste deel zeelieden en matrozen) brachten zij hun muziekinstrumenten met zich mee zoals de viool, fluit, tamboerijn en niet te vergeten hun meest geliefde muziekinstrument, namelijk de "krontjong", waar de Indische Nederlanders ook direct heel veel van zijn gaan houden.

De muziekinstrument "krontjong" dat het eerst in Batavia werd binnengebracht was uit de stad Portugal, en die de Portugezen zelf hebben gemaakt. Het "krontjong" instrument dat de vorm heeft van een gitaar, doch wat kleiner is en met vijf snaren, brengt geluid wanneer met de vinger van de ene hand terneer gedrukt wordt en met een vinger van de andere hand getokkeld. De liederen die werden voorgedragen bestonden meestal uit versjes van vier regels die over en weer werden gezongen als zang en tegenzang en konden nog wat tijd in beslag nemen wanneer beide partijen tegen elkaar opgewassen waren. Zoals vroeger worden ook nu nog "Krontjongavonden" gehouden als vermaak voor anderen, maar ook om er zelf van te genieten en meestal bij maaneschijn, waarbij soms zanggroepen in een prauwtje stappen en al zingende door de stad Oud Batavia voerden.

De "Moresco" liederen werden in die tijd in de Portugese taal voorgedragen en bestonden uit vier regels van elk versje, die de liefde van twee beminden bezingen en die in het laatste deel van dit artikel zijn weergegeven. Naast die "Moresco" liederen die alom bekend zijn, hebben de Portugezen ook andere wijsjes "geïmporteerd" welke zeer naar de zin van de Christenen van Oud Batavia waren, en die in het begin "proungo" en later "prounga" werden genoemd. En daar vele mensen van het eiland Banda in de Molukken zich in die tijd in een dorpje hadden gevestigd dat naar hen "Kampung Bandan" werd genoemd heel veel van die liederen hielden, kreeg het lied dan de naam "Krontjong Bandan".

Zelfs toen de Portugezen door de Hollanders waren verslagen, bleef de Maleise bevolking de Moresco en de Prounga nog steeds

in .....

in het Portugees zingen, totdat het in de loop der tijden in het Maleis overging. Hetzelfde gebeurde met de omgangs taal en ook de preek in de kerkdiensten werden in het Maleis gehouden.

De mensen van Portugese afkomst, de Mestiezen en zij die van Gowa afkomstig waren en in Batavia woonden waren zich tenslotte gaan vestigen in een streek meer naar het Oosten gelegen, aan de andere oever van de rivier Lagoa dicht bij Tandjong Priok en verder het land in, waar zij een dorp hadden gesticht, nu bekend als het dorp Toegoe. Zij behielden hun Portugese taal in de dagelijkse omgang, zowel als in de kerkdiensten en samenkomsten, wat hoe langer hoe minder werd tegen het midden van de 19de eeuw.

Aantekening :

Ofschoon de Portugese taal thans minder wordt gebruikt, wordt die taal nog steeds gebezigd, in het bijzonder door oudere Toegoenezen en wel in bepaalde zegswijzen zoals ; "Jo kere koemi" of "Tantoe djenti Malaiy" en nog enkele andere. Het is te begrijpen dat de mensen die zich in het dorp Toegoe hadden gevestigd hun gewoonten en ook cultuur hadden meegenomen, in het bijzonder om in de avond bij elkaar te komen babbelen waarbij dan ook krontjongmuziek werd gemaakt en de Moresco en Prounga werden gezongen. Het moet worden gezegd, dat de krontjong zich het meest in de cultuur van de bevolking heeft ontwikkeld en tot heden ten dage is blijven voortbestaan. En aangezien de specifieke muziekinstrumenten voor de krontjongmuziek niet meer uit Portugal werden verkregen, hadden de Toegoenezen het initiatief genomen die zelf te vervaardigen. Het door henzelf vervaardigde krontjong instrument was natuurlijk niet van dezelfde kwaliteit als die door de Portugezen gemaakt, maar toch ook niet lelijk en waren goed bespeelbaar. Dank zij hun volharding en geduld had het krontjong instrument dat meestal van "tjempaka putih of kenangahout" wordt vervaardigd zich kunnen ontwikkelen tot een product dat door de muziekwinkel "Thio Tek Hong" in Pasar Baru winkelwijk werd verkocht. De Portugezen die ongeveer drie eeuwen in Indonesia stand hebben gehouden, hebben een cultuur achtergelaten die zich tot nu toe nog laat gelden, namelijk de "krontjong". Het valt niet te ontkennen dat hier en daar de "krontjong" is beïnvloed door de locale cultuur, maar de Toegoenezen, die een uitgesproken Portugese cultuurachtergrond bezitten,

maken .....

maken nog steeds gebruik van de viool, de fluit, tambaerijn, ukulele (die zij krontjong noemen) en cello.

Voor wat betreft de "Krontjong", door de Portugezen achter gelaten, wordt deze tot op de huidige dag door de Toegoemeze krontjong muzikanten gehandhaafd.

Als in het begin de krontjongspelers zich niet hebben georganiseerd, dan zien wij nu dat tegen het begin van de 20ste eeuw, de cultuur en kunst van de "krontjong" in het gareel werd gehouden en verder ontwikkeld.

Hieronder volgen enkele informaties en data, die schrijfster heeft kunnen verkrijgen :

- 1661 - 1925 : krontjong als volkskunst der Toegoenezen was nog niet georganiseerd of onder leiding gesteld;
- 1925 - 1935 : krontjong orkest MORESCO TOEGOE I , kwam tot stand onder leiding van Joseph QUIKO - assistent - Bernard QUIKO ;
- 1935 - 1950 : krontjong orkest MORESCO TOEGOE II a, Leider - Jacobus QUIKO assistent - Bartho QUIKO ;
- 1950 - 1970 : V a c u u m / periode direct na de Tweede Wereldoorlog ;
- 1970 - 1978 : krontjong orkest MORESCO TOEGOE II b (een vervolg van Krontjong orkest MORESCO TOEGOE II a) Leider - Jacobus QUIKO assistent - Samuel QUIKO ;
(Bartho QUIKO verhuisde naar Jakarta)
- 1978 - 1991 : krontjong orkest MORESCO TOEGOE III , Leider - Samuel QUIKO assistent - Fernando QUIKO ;
- 1991 - 1996 : krontjong orkest CAFRINHO TOEGOE , Leider - Samuel QUIKO assistent - Guido QUIKO .

Het ligt in de bedoeling de Toegoeneze Kunstgroep Krontjong in twee groepen te verdelen en wel :

- Groep A - Krontjong Orkest CAFRINHO TOEGOE ;
Groep B - Krontjong Orkest MORESCO TOEGOE IV .

Aantekening :

Het is nodig nog bij te vermelden, dat het Krontjong Orkest dat vanaf 1925 in het leven werd geroepen, het initiatief was van de gebroeders QUIKO en dat het in wezen nauw verwant was aan de krontjongkunst. De familie QUIKO had inderdaad talent en aanleg in de krontjongmuziekkunst en ook in het zingen van de krontjongliederen en daar zij notenbalk kunnen lezen, kunnen zij ook het orgel bespelen.

Deze uiteenzetting is niet bedoeld om hun te prijzen,

doch alleen .....

doch alleen een constateren van feiten, en aangezien dit al van voorheen zo was, kunnen we zeggen dat het van geslacht tot geslacht was, een "erfelijke aanleg voor muziek en zang".

In verband met het hierbovenvermelde koestert schrijfster de hoop en het verlangen dat de krontjongkunst ook door de jongere generatie van Toegoe wordt beoefent en niet dominant blijft bij één familie.

Het moet erkend worden, dat het verwezenlijken van dit ideaal en verlangen heel moeilijk is. Ik noem maar bij voorbeeld het bij elkaar komen om te oefenen, om nog maar niet te noemen het verkrijgen van de muziekinstrumenten voor de oefeningen, maar indien de leden van de IKBT er zich werkelijk van bewust zijn dat deze kunstuiting moet worden onderhouden en ontwikkeld, dan denk ik dat wij de problemen, hoe moeilijk en complex ook, te boven kunnen komen ! Dit probleem moet door het bestuur van IKBT onder de ogen worden genomen en wel met volle aandacht! Probeer dit probleem te boven te komen op ordelijke wijze en gebaseerd op een positieve kijk daarop !
Wij hopen allen dat IKBT hierin zal slagen en herinneren een ieder daarbij betrokken is eraan : De Heer is met ons !!

Hier volgen dan enkele Moresco verzen van de oude tijd, zoals die door schrijfster zijn overgenomen.

3.1. GEDICHTEN

Een gedicht van dobbelaars

Het tjap-dji-ki gedicht was in de maak
En stelt heel duidelijk aan de kaak
Het is vergif, dat wil ik melden
Die 'r baat bij vindt is heel zelden.

Aantekening : Het gedicht over dobbelaars is een gedicht om diegenen die van dobbelen houden in die tijd, er op te attenderen, dat "tjap-dji-ki" een Chinees dobbelspel is, dat de eigenschap heeft het leven van mensen in de afgrond te storten.

3.2. GOERINDAMS

Het mensenhart wordt afgestompt
als daarop geen zegen komt
In een brief lees je terstond
Maan en sterren die zijn rond

3.3. BEURTZANGEN

Hieronder volgen twee beurtzangen der liefde, welke meestal onder krontjongmuziekbegeleiding worden voorgedragen :

- Waar is .....

- Waar is de maan, waar zijn de sterren,
waar is de plaats dan van de zon ?
Al woon je dicht, al woon je verre
Ik zoek tot ik je vind en 'k kom.
- 'n Gevlekte hond, Dajoeng geheten.
Kreeg een schot pal in zijn kaak ;
Ik voel mijn hart heen en weer gesmeten
Als door de golven, 't is geen vermaak.
- Hier is een batjang en daar een ander,
Is 't heus een batjang, toon mij de pit.
Ik ben een tijger, jij d' tegenstander,
Laat mij nu zien of je kracht bezit .

Als de twee eerder genoemde gedichten liefdesgedichten zijn,
zijn de twee daaropvolgende " spot " gedichten die allemaal
over en weer gezongen worden voorgedragen.

- + Kembang rampé kembang kwini,
kembang tandjoeng di atas batoe ;
Rame rame ada disini,
Kita berpantoen seorang satoe .
  - Kembang tandjoeng diatas batoe,
kembang kembodja dalam moeara ;
Djika berpantoen seorang satoe,
Saja tjoba minta soeara .
- + Pendjaringan kampong Serani,
Anak Tjina mati tergantoeng ;
Kaloe koe dengar nona menjanji ,
Merasa poetoos hati dan djantoeng .
  - Terang boelan terang di kali ,
Boeaja timboel di sangka mati ;
Djangan pertjaja moeloet lelaki ,
Berani soempah takoetlah mati .
- + Ani-ani boekanlah wadja ,
Terang boelan terang di duenia ;
Saja tanja boekan sengadja
Nona jang manis siapa jang penja .
  - Lipat setangan lah poetjoek paoe ,
Gandaroesa aernja tjoeka ;
Boeat apa lah toean taoe
Rasia saja traoesa di boeka .
- + Terang boelan bintang bertjaja ,
Anak gagak di kajoe djati ;
Kaloe mona koerang pertjaja
Belakan dada melihat hati .
  - Boewah sentoel di rendem tjoeka ,
Anak Belanda ke Soerabaia ;
Kaloe betoel lah toean soeka
Apa tandanja kepada saja .
- + Boewah sentoel dalam peraoe ,
Minjak kelapa telaloe litjin ;
Kaloe betoel lah mona maoe
Marilah kita bertoeakar tjintjin .
  - Anak Belanda ke Soerabaia ,
Djeroek manis dari Jepara ;
Djika toean maafkan saja
Mengambil doeloeh lain soeara .

Dat .....

Dat zijn dan enkele gedichten en beurtzangen die overgenomen zijn van uit de geschriften van A.Th. Manusama, die kunnen worden begeleid met de "krontjong" muziekinstrument of met de een instrument "Gambang" geheten, of nog andere, maar dat moet nog verder beoefend worden, zodat het zich ook verder kam ontwikkelen.

4. Nadat wij over de Krontjong geschiedenis gehad hebben, laten wij nu verder bezig houdem met het maandblad van het jaar 1937 die geschreven was door C. CONIJN, onder de titel:
"Portugese Gemeenschap op Java, taal en gebruiken klederdrachten en zangen"

Sinds de Portugezen in het bezit kwamen van enkele delen van de wereld, waren enkele laatste resten aan te wijzen van de grote Portugese Kolonisatie cultuur en kunst in de 16de en 17de eeuw, nog kenbaar te midden van het volk hier, ja zelfs op slechts enkele kilometers afstand van Batavia gelegen, het nederig dorpje TOEGOE; nog voor heel weinigen bekend, en was nog het gemakkelijkste met een prauwtje te bereiken vanuit Tandjong Priok, de vissershaven. Het ligt niet ver van Tjilintjing, daar waar in 1811 de Engelsen aangeland waren. Dit alles is nu militair terrein en het volk is verboden op het terrein in Tjilintjing te komen en deze afzonderling wekte nieuwsgierigheid op van het volk van de Portugese gemeenschap die in de buurt en omgeving woonden, en op dit terrein was de unieke aspect, namelijk de laatste resten van Portugese klederdrachten, cultuur, danskunst en Portugese liederen.

"Taal - Klederdrachten - Zangen"

De naam van het dorpje is zuiver Javaans; TOEGOE, betekent:
" Paal of Grenssteen, een zuil van gebakken stenen van ongeveer 2½ meter hoogte, die op een heuvel geplaatst was en van zee uit kon worden gezien ".

Zoals wij weten hadden de Portugezen, voornamelijk in hun "gouden" 16de eeuw, meerdere forten gebouwd zoals in Bantan, Termate, Malacca en op andere plaatsen van de wereld. De grootste en best bewaard gebleven Portugese Fort was in Malacca. Er was geen twijfel meer aan dat de mensen van Portugal zich hebben gemengd met de Inheemsen en Christenen geworden zijn en de "Lingua de Christac"/gebasterd Portugese taal spreken. Het is merkwaardig dat in de 17de eeuw toen de Hollandse taal overwogen werd,

deze .....

deze Portugese afstammelingen zeer sterk vasthielden aan de taal en cultuureigenschappen die ze geerfd hadden het behielden des ondanks de Hollandse taal dagelijkse spreektaal was, en ondanks dat toch het gevolg had van gemengde huwelijken tussen de Portugezen-Maleizers-Hollanders. Heden ten dage hebben zich ongeveer een vierde deel van de Malacca Portugezen, Hollandse namen overgenomen en beleiden het Katholieke geloof, maar nergens wordt Hollands gesproken, integendeel werd dagelijks de Portugese taal gesproken. Zo was het ook gegaan met de Portugese Hollandse gezinnen, Portugese Christenen in Toegoe.

Volgens Professor VETH : deze Portugeze Christenen in Toegoe nu, zou een "dochter gemeente" zijn van de Portugese Christenen in Batavia, en ze zijn Portugezen die zich gemengd hadden, van geslacht tot geslacht, in de grote stad zoals oud Batavia. Maar een gedeelte van hen hadden zich van Batavia in het dorpje Toegoe gevestigd, bleven zich trouw houden aan hun zeden en gewoonten en cultuureigenschappen van Portugal die ze geerfd hadden. Hoe deze verhuizing plaats vond, was omdat de regering hun uitoefende om de braakliggende gronden in cultuur te brengen, voornamelijk voor de koffieplanten. De ontginning van deze gronden bleek uit een geregistreerde landuitgifte van c.a. 1660 .

In de 18de eeuw werd deze gemeenschap op 800 zielen geschat, en hun middel van bestaan bevond zich in den beginne uit landbouw, jacht en ook regeringsbaantjes en de militairendienst. De intellegente Toegoenezen waren soldaten en politieagenten. Als we heden ten dage in Toegoe komen, treffen we in de eerste plaats de rust van de omgeving en alles groepeert zich met de Protestansche Kerk Toegoe, een oud gebouw met een oude gebarsten kerkklok, en met boogramen in de muren die ons denken deed aan " Evera of San Tome", één van die verdroomde plaatsjes aan de "TAAG" nabij Lissabon. Op de begraafplaats treffen we zeer oude gebeeldhouwde monumenten of gedenkplaten in het Portugees en ook in het Hollands. De eerste indruk van het bevolkingstype was gunstig en welvaarend en verzorgd in klederdrachten. De meisjes lopen in jurken rond en de jongens in hemd en broek. De typisch oude klederdrachten werd slechts gedragen bij huwelijksfeesten; bijvoorbeeld als de bruidegom te voorschijn kwam of zich laat tonen met de Compagnie klederdracht, een korte bolle broek met een lange kleurige "toetoeptjas/gesloten jas" (zoiets als de Soendaneesche kampret met vijf knopen) en zilveren gasper.

De .....

De bruid had een gebloemde zijden kebaja aan met geplooi de kimomomouwen met 7(zeven) of 12 (twaalf) sierknopen aan. Bij sommige gezinnen in de omtrek treffen we blanke kinderen aan tussen de kinderen die donker van kleur waren en bruin haar hadden en hun gelaatstrekken wijzen op een Portugese inslag. Ze waren om hun openhartigheid bekend ofschoon er tussen hen volgens de Compagnie Regeringsrapporten minder fraaie bemerkingsen over drankzucht, t.v. de jagers die hun buit in Batavia verkochten en dan het verdiende geld in de herbergen goede sier gingen maken aan alcoholische dranken.

Het meest overtuigend was dat de Europeanen ook hun spraak bewaard bleven.

De jongere generatie van die tijd spraken minder de Portugese taal maar meer de Maleise taal, doch de oudere die de Portugese taal kennen, ofschoon niet zuiver maar verbasterd, bleven de oude landstaal gebruiken, en de Portugese taal die gebleven was, klonk zoiets als de " Zuid Afrikaans" taal. Doch Portugees muziek en zang die hen ge liefd waren werden in de Portugese en Maleise taal gezongen. De liederen die ze zongen en bekend waren en ook zeer ge liefd, waren krontjongliederen en een lied die hun nog nagebleven is, de " Krontjong Moresco " .

5. De volgende overgenomen artikel was van de conferentie die gehouden was door de Portugese Consul in Indonesia, Dr. António d'Oliveira Pinto da França en door Mitra Budaya Stichting op den 11de September 1969 werd uitgegeven , getiteld : " Portuguese Influence in Indonesia " " Portugese Invloed in Indonesia "

Dr. António d'Oliveira Pinto da França , op uitnodiging van Mitra Budaya Stichting, werd verzocht om een onderhoud over de Portugese invloed in Indonesia te houden. De Consul was hierover zeer dankbaar ofschoon Z.E. niet veel kennis had hierover en ook geen geschiedkunde schrijver is.

De komst van Z.E. was uitzichzelf om meer weten te komen en te horen over de invloed van de Portugezen in Indonesia, dus t.o.v. Z.E. zelf. En Z.E. had geringe informaties gegeven omtrent de achtergrond van deze geschiedenis.

Overgenomen informaties in het kort :

- jaar 1511 : Malacca kwam onder het beheer van de Portu gezen en in December van hetzelfde jaar trok .....

trok een expeditie van drie schepen met 120 Portugezen er op uit met als aanvoerder António de Abreu, de commandant van één der schepen Francisco Serrao. Fernao de Magalhaes was één van de vertegenwoordigers van deze expeditie. De schepen met de Portugezen vaarden langs de kust van Sumatra, Java, Bali, Lombok, Sumbawa en Flores en kwamen midden van het jaar 1512 in Banda aan. Vanuit Banda vaarde António de Abreu terug naar Malacca en waren niet op het eiland Ternate aangeland omdat zijn schip niet in goede conditie was.

- Java in het
jaar 1522

: Ze waren in "Sunda Kelapa" aangeland. Batavia (nu Jakarta genaamd) was de stad die de Portugese taal verstond en die ook gebruikte. Een handelsverbond was gesloten tussen de Portugezen en de Prins van Sunda Kelapa en keerden terug naar Batavia.

Toegoe, een nederig dorpje lag enkele kilometers van de havenstad Batavia. In de 17de eeuw waren er al veel Portugezen, Portugezen van Goa, die vrij gesteld waren door de regering en kregen alsnog de naam "vrijgestelde mensen" (orang-orang merdeka).

- jaar 1661 :

Ze beleiden het Protestantisme en zijn leden van de Portugese Kerk. Zij die in Toegoe vestigden bleven de Portugese taal en Cultuur behouden, ofschoon de Hollanders moeite deden voor het gebruik maken van de Hollandse taal. En des te meer wat muziek betreft, gedurende de 18de en 19de eeuw, bleven ze hen na. Van hen kwam dan de "Krontjong Moresco" die zo populair was en die aan Carbo Verdè zangen doen denken. Het krontjonglied "Nina Bobo" wordt gezongen als ze hun kinderen in een "wiegbed" (ajenan), leggen en ze in slaap sussen. Het woord "Nina" is afgeleid van het woord "Menina", en in de Portugese taal betekent het "Klein meisje". Deze liederen worden steeds gezongen van de ene eeuw naar de andere eeuw, en tot heden toe. De Toegoenezen zingen de liederen die hun bekend is van de ene restaurant naar de andere en kregen daarvoor hun loon.

Aantekening:.....

Aantekening : Wat de Toegoemezen toen gedaan hadden, krijgen wij die nu ook te zien, zoals in de bussen, in Pasar Senen en nog in andere plaatsen.

Toen Z.E. in het jaar 1933 in Batavia kwam, speelde een groep krontjongmuzikanten een lied, getiteld : BASTIANA

Bastiana, Bastiana
Bastiana minha our
Bastiana's lenso
Comigo pinher.

Bastiana, Bastiana
Bastiana mijn geliefde
Bastiana jouw zakdoekje
is bij mij als aandenking.

- Een paar maanden geleden bezochten wij het dorpje Toegoe, één van de heren - Joseph QUIKO - zeide : "Teng djenti quer bir casa", het betekent "Deze mensen willen je huis zien" en spraken verder tegen elkaar in de oude Portugese taal. De Portugese taal die zij kennen verschillen met het hedendaagse Portugese taal gebruik (te bedenken een verschil van ruim twee eeuwen lang).
- Dr. Antonio d'Oliveira Pinto da França had enkele hedendaagse Portugese woorden gegeven ter vergelijking met de alom bekende Portugese taal was in Portugal en andere steden in Indonesia zoals in Batavia, Ambon, het eiland Ceram, Noord Celebes, Ternate, Flores (Larantoeke) en Toegoe. Ook de plaatselijke Portugese zang "Cafrinho en Moresco" die alom bekend waren in de 16de eeuw, en alzo het volk in de komende jaren, en ook krontjong liederen die hun steeds geliefd zijn.
- Aan het eind van de onderhoud, koestert Dr. Antonio d'Oliveira Pinto da França de hoop dat de geschiedenis van het bestaan van de Portugezen in Indonesia, door beide regeringen de volle aandacht schenken en begrip hebben !
- Hieronder volgen twee liederen die zeer geliefd zijn in Toegoe:

C A F R I N H O

1. Cafrinho Kiteng Santadoe , Lanta Pie Bate bate ,
Cafrinho kere anda kadjoe , Tira terban nadji sake .
2. Pasa na bordoe Maar, Ola Nabioe kere nabiga ,
Viloe viloe nankorsan Mal, Noengkoe atja didjoestisa.
3. Dong Ali didengan, Beloe kordong barla bong ,
Oeng mekas moente ne maoe, kere bala oendjeng djifra.
4. Kartapa .....

M O R E S C O

1. Anda-anda Na Bordi De Mare - Wandelende aan de oevers der zee
Mienja corsan nuenka contenti mijn hart is niet tevreden
Jo boeska Jo Mienja Amada Ik zoek naar mijn beminde
Noenka sabe eleja oendi. weet niet waarheen zij is gegaan.
- 2 Jo boeska Mienja Amada - Ik zoek naar mijn beminde
Ja Mienja noiba Mienja amoor naar mijn bruid, mijn geliefde
Jo boeska ele toedoe banda; Ik zoek haar reeds overal ;
Isti corsan teeng tentoe door. Dit hart doet zeer veel pijn.
3. Jo proenta foela estrella Ik vraag aan de bloemen en sterren
Bosoter noenka ola oen tenti? Hebt gij niet een mens gezien ?
Foela estrella noenka resposta Bloemen en sterren antwoorden niet
Mienja corsan noenka contenti. Mijn hart is niet tevreden.
4. O bie ..... - O, kom .....

Cafrinho : 4. Kartapa Sai'j foela Morsegoe soepesta
Kroentji teng na kabesa Soe viloe teng nabarriga.

M o r e s c o

4. O bie aki Mienja Amada - O, kom hier mijn beminde
Mienja noiba, o moler bonito mijn bruid, o, mooie vrouw
Jo espara con esparansa ik verwacht met hoop
E canta contigo Moresco . en zing het lied Moresco .

Geliefden van onze Heer Jezus Christus, medeleden van de Groot Familieverbond der Toegoenezen (ikatan Keluarga Besar Tugu), de aanhalingen uit de geschriften over de Kerk van Tugu, etc. is overgenomen uit :

- het boek door J. BEUKHOF geschreven ;
- XII Kreolische Studiën;
- het boek geschreven door A.Th. MANUSAMA ;
- artikel van de hand van C. CONLIJN, in een tijdschrift in het jaar 1937 ;
- de geschriften van Dr. Antonio d'Oliveira Pinto da Franca, Consul van Portugal in Indonesia, in Z.E. conferentie met Mitra Budaya Instituut van 11 September 1969 ;

beogen allemaal één en hetzelfde doel, namelijk als vergelijkingsmateriaal te dienen aangaande de levenstoestand van de Toegoenezen van de 16de eeuw tot de 19de eeuw.

Wij vervolgen nu met aantekeningen van voorvallen in onze 20ste eeuw.

III. TOEGOE IN DE 20ste EEUW

Vanaf het begin tot het midden van de 20ste eeuw (+ het jaar 1940), was de toestand in het dorp Toegoe als in de jaren voorheen.

De algemene activiteiten zoals het bewerken van de rijstvelden, de visvangst in de zee bij Tjilintjing, het hengelen van vis in "Rawa Teratai", het vangen van vissen met behulp van de antjo in de rivier, dit alles werd nog op de traditionele manier gedaan. De kerkgang op Zondagen had ook zoals gewoon plaats. Wanneer de Kerkklok voor de eerste keer werd geluid dan maakte de gemeente zich klaar om ter kerke te gaan, en bij het luiden voor de tweede maal, gingen de kerkgangers naar het bedehuis en als de kerkklokken voor de derde maal klonken, dan was de gemeente in volle rust en alle aandacht op de dominee (Pandita) gericht die weldra op de kansel zou verschijnen, welke iets hoger gebouwd is. Let wel dat de oude benaming van de dominee niet Pendeta was, terwijl de Kerkeradsleden Tua-Tua (Ouderling) en Syamas (Diakenen) werden betiteld. Voorts behielden zij nog de oude gewoonte om in de avonduren bijeen te komen en onder gezellig praten

een .....

een borreltje "sopi" te drinken (d.i. een soort zelfge brouwde jenever) uit kleine glaasjes (kleiner nog dan een wijnglas) terwijl de jongeren zich meestal in een tuin voor één van de huizen verzamelden en weldra het getokkel van gitaar of ukulele werd gehoord, dat de jongelieden begeleide bij het zingen van liederen van de oude tijd. Dat zijn dan de specifieke kentekenen van de oude overgenomen cultuur, die de bewoners van Toegoe zich eigen hebben gemaakt. En die is tot op heden niet veel veranderd.

Er kwam echter een wijziging in dit tafereel toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak. Velen van de Toegoenezen werden onrustig en bang. Het Japanse leger begon in West Java te landen en bereikten ook Toegoe, de mannen onder de Toegoenezen moesten in de avonduren de ronde doen, maar overdag waren zij het liefst binnenshuis omdat ze het minder veilig vonden om buiten te zijn.

Verhalen over de wreedheden van de Japanse soldaten deden de ronde, in het bijzonder t.o.v. dieven en misdadigers, er bestond geen pardon voor die mensen ! In Toegoe kwamen deze gruwelijkheden gelukkig niet voor en het leven in het dorp ging rustig voort in het begin van het jaar 1940 ofschoon een ieder in zijn hart min of meer bevreesd was. De gemeente in die tijd werd bediend vanuit Jakarta zoals voorheen en schrijfster herinnert zich nog goed, dat het geschiedde door de Predikanten : Ds. POLII, Ds. NOYA, Ds. WANGKEY. In het begin van de 20ste eeuw (dus in die periode), was het, voorzover schrijfster het zich kan herinneren Ds. TIRAJOH die tezamen met de Ouderlingen en de Diakenen de gemeente van Toegoe bediende.

Het was ook in die periode dat enkele jongelingen uit het Oosten van het land, en van West Java en zelfs van Europa (Duitsland) zich in Toegoe kwamen vestigen met name :

- GÖller - J.P.K.Tentua - J.Burkens -
- M.Sopaheluwakan - de Souza - D.M.Moniaga -
- H.Rame Bunga - P.Mega Tadu - R.Corua - Thio ;

en later in het jaar 1930 en daarna :

- H.Kalangie - M.Soumokil - Pati - David - Nani - Rikin -
- Sepang - J.Kaihatu - Tomasouw ; en zeker nog vele anderen die schrijfster zich niet kan herinneren en het waren deze jongelingen die zich met de bewoners van Toegoe vermengden en tengevolge daarvan gemengde huwelijken ontstond, en zoals ook diegenen die zich al eerder in Toegoe

hadden .....

hadden gevestigd zoals, - Lauw - Brähne - Andries -
- Michiels - Quiko - Abrahams - Oey ; ook anderen
waren zich daar komen vestigen en wel vlak voor het
uitbreken van de Tweede Wereldoorlog te weten, de heren
Tooy - Thenu - Manusama - Hukom - Djimun - Pinontoan -
Wormes, en zeker ook anderen die daarboven niet zijn ge-
noemd, en die zich later ook Toegoenezen hebben genoemd
door hechte broederschap en door de huwelijksband met de
mensen van Toegoe, hun kinderen en kleinkinderen.
Een gebeurtenis dat zeker geboekstaafd moet worden was
de val van het Japanse Keizerrijk, dat een revolutie
ten gevolge had in Toegoe en omstreken, waarbij de niet
Christelijke inwoners hun Christelijke landgenoten en
broeders als wijand begonnen aan te zien. In verband
daarmee werd overeengekomen dat de Toegoenese Christenen
terwille van hun veiligheid tezamen in de Kerk van Toegoe
mochten gaan wonen. Koken, eten en slapen gebeurde alles
in het kerkgebouw en in de avond deden de jongelui tezamen
met de mannen de ronde. Het was inderdaad een vreselijke
tijd dat echter ook tegelijkertijd een onschatbare eenheid
teweeg bracht, omdat een ieder zich de toestand ter harte
nam.

Nadat door een onderzoek was vastgesteld dat de algemene
toestand weer veilig was geworden, begonnen de mensen die
in de Kerk waren gaan wonen successievelijk naar hun hui-
zen terug te gaan .

Deze onaangename ervaringen hebben een gevoel van onveilig-
heid onder de Toegoenezen tweegebracht, met het gevolg
dat enkele ouderen bij elkaar waren gekomen, waarbij in de
besprekingen de wens werd besproken om Toegoe te verlaten.
Er waren er die zich toen in Jakarta waren gaan vestigen
of andere plaatsen. Jacob QUIKO deed moeite om met de "ge-
allieerden", contact op te nemen en verzocht hun om faci-
liteiten bij hun uittocht uit Toegoe. Dit werd ingewilligd
en een gedeelte van de Toegoenezen werd naar het "Pedjam-
bonkamp" in Centraal Jakarta verhuisd. Dat was het begin
van de evacuatie der Toegoenezen, welke werd gevolgd door
een verzoek door de heer Leopold TOMASOUW, en wel naar Ne-
derland en dit werd ingewilligd in Maart 1950. De Toegoe-
nezen werden naar Hollandia (Nieuw Guinea), en later Jaya
pura (West Irian) genaamd, overgebracht, vanwaar ze naar
Suriname en Nederland werden vervoerd. In Jayapura hadden
de Toegoenezen een dorp gesticht, dat werd genoemd "TOEGOE
A.P.O ".

Im die .....

In die tijd hadden ze zich verspreid en zich voor goed gevestigd in West Iriam (Nieuw Guinea) en andere plaatsen in Indonesia, Suriname en in Nederland, en enkele families waren vastbesloten Toegoe niet te verlaten, waar zij dan ook tot heden tendage zijn blijven wonen, namelijk de Fam. MICHELS, Carel ANDRIES (Oom Londjong genoemd), Matheus QUIKO met zijn vrouw, ook de Fam. BACAS en Fam. Lukas ANDRIES.

In de jaren 1950 tot 1970 was de verbinding tussen de Toegoenezen in Indonesia en die daarbuiten woonden verbroken. Na deze evacuatie/scheiding van de Toegoenezen wil ik hier enkele voorvallen noemen, namelijk :

- 1945 : tegen het einde van dit jaar en na de Proclamatie van de Vrijheid en Eenheid van Indonesia (op 17 Augustus 1945) is er een oproer ontstaan in Toegoe. Verscheidene huizen werden vermieled, een aantal in ventarisgoederen van de Kerk raakten zoek, verdwenen, werden gestolen zoals een oude antieke hanglamp, de in houtsnijwerk uitgevoerde predikants - stoel, de grote Bijbel op de kansel geschreven in het Nederlands en Portugees alsmede andere Bijbels van gewoon formaat, terwijl de linkervleugel van de deur bij de ingang, in brand werd gestoken, (dit van voor de kerk gezien) dit alles bij de verwarring tijdens de revolutie zoals dat al op bladzijde 34 is vermeld;
- 1946 : de eerste evacuatie vond plaats naar "Kamp Pedjambon";
- tot 1947 : de bevolking in Toegoe inclusief de Toegoenezen " werd door een zekere Hadji MASOEM beschermd en verdedigd, een jongeman uit de nabijgelegen streek Sungai (rivier) Begok, die al lang bekend was als "de held van Toegoe en omgeving", vanwege zijn kracht in zelfverdediging en onkwetsbaarheid.
- 1952 : Intussen is de Kerkgemeenschap van Toegoe zelfstandig komen te staan ook wat betreft de bediening van de Gemeente. Enkele Predikanten zoals Ds. NOYA, Ds. POLLI en Zendeling GABRIEL, bedienden de overgebleven Toegoemees gemeente om beurten. Het Bestuur van de Kerk van Toegoe in die dagen was in handen van de heren Rusyard MICHELS en Lukas ANDRIES en voor het onderhoud daarvan de heer Leonold TOMASOUW (tot het jaar 1950) de heren H. KALANGI, Injun KANTIL en Luther THIO (einde 1952, en de heer Jonas BACAS ;

1950 .....

- 1950 : in de maand Maart van dit jaar evacueerden een deel van de Toegoenezen onder coördinator den heer Leopold TOMASOUW naar West Irian Jaya vanwaar een gedeelte daarvan verder naar Suriname en Nederland ;
- 1952 : enkele families die toen in Jakarta en omgeving woonden keerden weer terug naar Toegoe ;
- 1953 : de toestand van rust keerde langzamerhand weer in Toegoe terug en het was in die tijd dat een zoon van het dorp Toegoe met name Albert Hermanus QUIKO zijn studie in Tomohon (Noord Celebes) had voltooid, werd benoemd en vastgesteld om de gemeente van Toegoe te bedienen.
- Negen jaren later heeft de nu wijlen Weledele Heer Ds. A.H. QUIKO , de Kerk en de Gemeente Toegoe laten registreren als lid van de Protestantse Kerk in Westelijk Indonesia (Gereja Protestan di Indonesia bagian Barat/GPIB)dat officieel werd besloten in de Vergadering van de Synoderaad GPIB in Gadog-BOGOR, in October 1962.;
- 1962 : het in het plan van God dat juist op het ogenblik dat de Kerk van Toegoe lid werd van de GPIB, de bovengenoemde Albert Hermanus QUIKO door Hem maar het Hemels Vaderhuis werd teruggeroepen en wel op den 26ste November 1962.

In de tussentijd was de toestand in Toegoe weer beter geworden, maar toch niet zoals het vroeger was, wat het gevolg was van de invloed van die tijd.

En onder de Toegoenezen vond je toen al mensen, die een andere kijk hebben op hun geliefde dorpje. Ook de diensten in de Kerk van Toegoe werden nu geregeld door de Synode van de GPIB, middels Convent, dat later overging op de Raad voor de Bediening (Musyawarah Pelayanan/MUPEL) van de gemeenten van de GPIB van het Speciaal Gebied (DKI) Jakarta. De Predikanten die daar de gemeente Toegoe bedienden waren Ds. J. S. HIDELELO, Ds. L. LAPUDOOH, Ds. SOEHARTO en in 1995 Ds. R. PANDEIROTH, Ds. B. GURNING in opdracht van de Marine in Tjilintjing en Ds. A. Z. WANGANIA als hulppredikant.

Als .....

Als schrijfster eerder heeft uiteengezet dat het contact onder de Toegoenezen verbroken was voor ongeveer 20 jaren, kan opgemerkt worden dat vanaf het jaar 1974 weer was hersteld. In de jaren daarop hadden enkele ouderen, niet helemaal tevreden met de onderlinge verhoudingen van die tijd, een uitweg tot verbetering daarvan proberen te zoeken en DE HEER was hun genadig. Nadat zij voordien enkele besprekingen hadden gehouden, gebeurde het dat in het begin van 1976, na een "Bad Ceremonie/Mandi-mandi" ten huize van wijlen heer Joseph QUIKO, plannen werden gemaakt om een vereniging onder de Toegoenezen op te richten, waartoe dan op 2 MEI 1976, ten huize van vader Arends Julinse MICHIELS (nu wijlen) onderstaande personen bijeen kwamen, namelijk :

1. Mw. Ch. MIECHIELS - Andries (wijlen)
2. Mw. J. LUMANAUW - Corua (- " -)
3. Mw. F. MANUSAMA - Moniaga
4. Hr. H.E. CORUA (wijlen)
5. Hr. A.J. MICHIELS (- " -)
6. Hr. F. ABRAHAMS
7. Hr. A.R. ABRAHAMS (wijlen)
8. Hr. D.M. THIENU
9. Hr. Joseph QUIKO (wijlen)
10. Hr. Jacob QUIKO (- " -)
11. Hr. N. CORNELIS (- " -)
12. Hr. C. ANDRIES (- " -)
13. Hr. J.P.K. TENTUA (- " -)
14. Hr. M. SOUMOKIL
15. Hr. E.E. TOOY

Deze samenkomst heeft enige beslissingen genomen die tegelijk tot Besluiten zijn verklaard namelijk :

1. Een Vereniging op te richten van Toegoeneese Families welke de naam werd gegeven van IKATAN KELUARGA BESAR TUGU (I.K.B.T.) .
2. Het doel van Ikatan Keluarga Besar Tugu (I.K.B.T.) is om de band van Eenheid onder Toegoenezem te verstevigen en hechter te maken !
3. Het streven van de Vereniging is de goede verstandhouding en Welvaart van de leden in stand te houden .

Ik laat U hierbij weten, dat er al twee vergaderingen zijn gehouden : de eerste op 18 April 1976 en de tweede op 2 Mei van het-zelfde jaar.

Op .....

Op grond van bovengenoemd Besluit koestert de Vergadering de hoop, dat in een niet te lange tijd een Leiddraad voor de Reglementen en een Uitvoering van de Reglementen van de IKBT in conceptvorm kan worden samengesteld. Het was op 2 Mei 1976, dat in het huis van Arends Julinse MICHIELS alle volwassenen van Toegoe bijeen kwamen en de volgende Beslissing namen :

1. Het oprichten van een Vereniging, waaraan de naam werd gegeven van IKATAN KELUARGA BESAR TUGU, afgekort I.K.B.T.
2. Het eerste Bestuur van IKBT periode 1976 - 1978 is als volgt :

A d v i s e u r s : Nicodemus CORNELIS
Joseph QUIKO
Jan Piet Klaas TENTUA
Marthin SOUMOKIL
Ernest E. TOOY

V o o r z i t t e r : Arends Julinse MICHIELS
Eerste Voorzitter : Hein Eduard CORUA
S e c r e t a r i s : Frieda MANUSAMA - MONIAGA
Secretaris I : Frans ABRAHAMS
Peningmeester : Daan Martin THENU
Peningmeester I : Frans PINONTOAN

3. Vastgesteld werden : I. Richtlijn voor de Reglementen
II. Ten uitvoer brengen van de Reglementen .

HOOFDSTUK I

ALGEMENE BEPALINGEN

Artikel 1. Naam, Plaats van Vestiging

Deze Vereniging draagt de naam Ikatan Keluarga Besar Tugu, in het kort genoemd IKBT, is opgericht op 2 MEI 1976 en is gevestigd in het dorp TUGU, District SEMPER .

Artikel 2. Doel en Streven

1. Deze Vereniging heeft als doelstelling het onderlinge verband van broederschap, goede samenleving en welvaart onder de Tugunezen te verstevigen.
2. Uit te denken, te bespreken en ten uitvoer te brengen in onderlinge samenwerking iedere vorm van activiteit die efficiënt en effectief zijn voor de bewoners van Tugu.
3. Steun te verlenen op sociaal gebied , zowel materieel als moreel op het gebied van de opbouw, onderricht en kunst en cultuur onder de bewoners van Tugu .

Hoofdstuk.....

HOOFDSTUK II
I N S T A N D H O U D I N G

Artikel 3. Lidmaatschap

Om het doel en streven te kunnen bereiken, wordt bepaald dat als leden kunnen worden aangenomen zij die :

1. Van T u g u afkomst zijn .
2. Zij die familiebetrekkingen hebben met Tugunezen tengevolge van huwelijk .
3. Zij die 25 jaren in Tugu hebben gewoond , zij die acc^ord gaan met de Reglementen en de Leidraad voor de Uitvoer daarvan .
4. Zij die zich verdienstig hebben gemaakt voor de ge-meenschap en zulks met goedvinden van het Bestuur van de IKBT.

Artikel 4. Samenstelling van het Bestuur

Het Bestuur van IKBT is als volgt samengesteld en bestaat uit Adviseurs, Voorzitter, Voorzitter I, Secretaris, Secretaris I, Penningmeester, Penningmeester I en Leden.

Artikel 5. Bestuursvorming

1. De Bestuursleden van IKBT worden rechtstreeks gekozen.
2. De voorwaarden voor het lidmaatschap van het Bestuur, zijn zij die voldoen aan de voorwaarden voor lidmaatschap van IKBT, vervat in Hoofdstuk II, Artikel 3 ; vereiste leeftijd meer dan 20 (twintig) jaar.
3. De samenstelling van het Bestuur van IKBT geschiedt door leden van IKBT in een speciaal daarvoor gehouden vergadering.

Artikel 6. Tijds-duur van het Bestuur

1. De tijdsduur van lidmaatschap als Bestuurslid van de IKBT is één jaar.

Aantekening : In het jaar 1978 werd dit lidmaatschap vastgesteld voor twee jaren !

2. Het Bestuur van IKBT heeft de bevoegheid vacatures te vervullen, middels bekendmaking daarvan in een ledenvergadering van de IKBT.

Artikel 7. Be-eindiging van het Lidmaatschap

Het lidmaatschap van de IKBT wordt be-eindigd door :

1. Overlijden .
2. Op eigen verzoek .

Hoofdstuk .....

HOOFDSTUK III
ORGANISATIE EN MIDDELEN

Artikel 8. Financien

De middelen/financien van de IKBT bestaan uit/worden verkregen uit :

1. Gelden betaald bij intrede als lidmaatschap IKBT .
2. Maandelijksse contributie van ieder huisgezin.
3. Middelen tot verkrijgen van fondsen.
4. D o n a t i e s .

Artikel 9. Vergaderingen en Samenkomsten

1. De werkvergaderingen van het Bestuur van de IKBT worden eenmaal in de maand gehouden.
2. Een vergadering van het Bestuur van de IKBT kan worden gehouden indien dit nodig wordt geacht.
3. Ledenvergaderingen worden eens in de maand gehouden.
4. Een ledenvergadering van de IKBT kan ook worden gehouden op verzoek van de leden, op Nationale Feestdagen of Christelijke Feestdagen indien zulks nodig wordt geacht.

Artikel 10. Assisterende Lichamen

Voor de assistentie van het Bestuur van de IKBT, in het uitvoeren van diens taak kunnen worden gevormd : een Instituut of Committee naar gelang dit vereist is.

HOOFDSTUK IV
VERDERE BEPALINGEN

Artikel 11. De Tijdsduur van de Leiddraad voor de Reglementen

De Leiddraad voor de Reglementen van de IKBT is vanaf de dag waarop die zijn vastgesteld.

Artikel 12. Andere Bepalingen

Alle andere zaken, verband houdende met de Leiddraad voor de Reglementen van de IKBT zijn verder vervat in het Hoofdstuk Uitvoering van de Reglementen van de IKBT.

II. UITVOERING VAN DE REGLEMENTEN VAN DE IKBT

Artikel 1. O n d e r r i c h t

Het onderricht heeft tot doel de leden van de IKBT meer behendigheid te leren en broederschap onderling aan te kweken.

Artikel 2 .....

Artikel 2. O p l e i d i n g

De leden worden opgeleid en uitgerust in hun streven naar vooruitgang en opbouw van Land en Volk van Indonesia.

Artikel 3. T a a k e n B e v o e g d z e g g i n g s c h a p

T a a k

1. De Bestuursleden van de IKBT hebben de taak :
  - a. Het regelen en uitvoeren van het onderricht van de IKBT ;
  - b. De structuur en het program van de IKBT te "plannen" en ;
  - c. Toezicht te houden op de uitvoering van het program van de IKBT ;
  - d. De begroting voor Inkomsten en Uitgaven te verwerken ;
  - e. Alle taken ten uitvoer te brengen welke hun door de Vergadering van de IKBT hun zijn toevertrouwd ;
  - f. Het routine zowel als jaarlijks Rapport van de IKBT op te maken
2. De leden van de IKBT hebben tot taak :
  - a. Ordelijkheid te betrachten en hoog te houden ;
  - b. Alle Besluiten van de IKBT ten uitvoer te brengen ;
  - c. De Bijeenkomsten van de IKBT trouw bij te wonen.
3. Aan de Adviseurs is toevertrouwd de taak van Toezicht op de disciplin en ordelijkheid in de IKBT.

B e v o e g d h e d e n

Het Bestuur van de IKBT heeft de bevoegdheid in dringende omstandigheden te Beslissen, Vast te stellen en Af te Handelen de Zaken die van belang zijn, zulks met goedvinden van 2/3 van het aantal stemmen in een Bestuursvergadering van de IKBT .

Artikel 4. E i g e n d o m m e n

1. Alle roerende en onroerende goederen die de IKBT heeft verkregen dienen te worden ingeschreven in het Inventarisboek en Kasboek van de IKBT .
2. Het Gebruik en Beheer van alle in punt 1. genoemde goederen wordt toevertrouwd aan het Bestuur van de IKBT .

Artikel 5. A s s i s t e r e n d e L i c h a m e n

1. De Assisterende Lichamen die door het Bestuur van de IKBT zijn gevormd in overeenstemming met de Leidraad Reglementen van de IKBT vervat in Hoofdstuk III, Artikel 10, nemen ook mede deel aan de werkzaamheden voor de ontwikkeling, verzorging en opleiding van de IKBT en zijn daar bij verantwoordelijke aan het Bestuur van de IKBT.

Het Bestuur .....

2. Het Bestuur van de IKBT is bevoegd de leden van de Assisterende Lichamen te benoemen en te ontslaan, wanneer dat nodig wordt geacht en zulks met de overeenstemming van 2/3 van de aanwezige stemmen in een Bestuursvergadering van de IKBT.

Artikel 6. S l o t b e p a l i n g e n

1. Wijzigingen van de Leiddraad Reglementen van de IKBT en de Uitvoering van de Reglementen van de IKBT kunnen alleen worden gemaakt en besloten in een Speciale Ledenvergadering van Groot Verbond van Toegonezen (IKBT).
2. Indien er misverstanden worden gevonden in de Richtlijnen van de IKBT en in de Uitvoeringsreglementen van de IKBT, dan zullen die wederom in beschouwing worden genomen en gewijzigd.
3. De Leiddraad voor de Reglementen en Uitvoering van de Reglementen van de IKBT hierbovengenoemd zijn van kracht vanaf de dag van hun besluit.

Uitgegeven en Besloten
op de Eerste IKBT Vergadering
in Toegoe op 2 Mei 1976.

In naam van Het Bestuur van de IKBT,

Eerste Voorzitter
getekend door,

A.J. MICHIELS.-

Eerste Secretaris
getekend door,

F. ABRAHAMS.-

Met .....

Met de totstandkoming van een verenigingslichaam, de IKBT op 2 Mei 1976, waren onze oudjes in Toegoe van die tijd zeer verblijd. Hun teleurstellingen verdwenen langzaam maar zeker. Destemeer toen de IKBT uit Holland bericht kreeg, dat de Toegoenezen daar ook een vereniging hebben opgericht op den 22ste November 1978 met de naam S.O.S. waarvan het Bestuur als volgt is samengesteld :

Samuel KANTIL	- Voorzitter
Frans CORNELIS	- Kontaktpersoon
Zacheus CORNELIS	- Kontaktpersoon
	beiden voor Oost Nederland (Gelderland, Overijssel)
Gerrit ABRAHAMS	- beiden zijn Kontaktpersonen voor
Christoffel MICHELS	- Zuid Nederland (Groningen, Drente)
Rosario QUIKO	- Bestuurslid . <u>Aantekening</u> :
	Later werd ons medegedeeld dat deze geliefde broeder is overleden.
Rudi TOMASOUW	- Bestuurslid
Zarius PENDJOL	- Secretaris
Max CORNELIS	- Secretaris
Albert MICHELS	- Penningmeester . <u>Aantekening</u> :
	Volgens berichten is deze broeder ook al heengegaan.

Adviserend Lichaam

- Charles CORNELIS	
- Bernard QUIKO	
- Justinus KANTIL	} ook van deze twee personen } werd bericht ontvangen van } hun overlijden.
- Frolina QUIKO	

Het doel van de oprichting van deze Stichting S.O.S. TUGU :

1. Het onderhoud en hechter maken van de verhouding onder de Toegoenezen met hen die zijn aangetrouwd .
2. Het onderhoud en hechter maken van de verhouding tussen Toegoenezen in Nederland en Indonesia.
3. Sociale steun te verlenen aan de behoeftigen.
4. Informaties in te winnen betreffende en ten behoeve van de Toegoenezen in het algemeen.

Hun schriftelijke mededeling aangaande het hierbovengenoemde hebben we beantwoord zelfs met een tweede schrijven, waarop achter in beide gevallen geen antwoord werd ontvangen. Van onze Voorzitter A.J. MICHELS, die ons tweede schrijven naar Nederland bracht bij zijn bezoek daarheen vernamen we, dat de brieven wel waren ontvangen, maar dat ze nog geen tijd hadden om die te beantwoorden. Hun antwoord werd later mondeling door onze Voorzitter overgebracht die tegelijk een donatie van Holland voor onze vereniging hier heeft meegenomen.

Het .....

Het spijt ons echter wel, dat wij (tot nu toe) onkundig zijn gebleven omtrent de verdere ontwikkeling van deze Stichting S.O.S. Ik ben van mening dat het huidige Bestuur van de IKBT hier aandacht aan moet geven, aangezien de oprichting van de IKBT immers ten doel heeft de band onder Toegonezen hechter te maken, waar zij zich ook mochten bevinden.

Intussen blijft de IKBT Toegoe zich ontwikkelen in haar activiteiten zoals de Maandelijke Vergaderingen waar zijn bijgekomen een Sinterklaasviering voor de kinderen en de Kerst - viering, die nu uitbreid is met het uitdelen van Kerstpaketten voor de ouden van dagen, weduwen en kinderen, terwijl de Kerst meditatie wordt uitgebeeld in een Kerstspel, uitgevoerd door de jongelingen tezamen met de jongeren en kleinere kinderen. Het Kerstlied "Stille Nacht" wordt dan in het Portugees gezongen. Mijns inziens dient hieraan meer aandacht te worden gegeven door een ieder van ons! Zodat niet alleen het Stille Nacht, maar ook de andere geestelijke liederen in het Portugees worden gezongen !

Wij hebben de krontjong liederen al, waarom dan niet ook de geestelijke liederen met "krontjong" begeleiding gezongen!

Aantekening :

Zoals schrijfster de dingen waarneemt, meent zij de conclusie te kunnen trekken, dat bij het einde van de 20ste eeuw (en wel sinds 1985) een atmosfeer van geestelijke vermoeidheid en slaphed is waar te nemen ! Laat ons dat alles van ons afschudden en nieuwe creatieve ideeën scheppen, zonder echter af te wijken van de traditionele cultuur die wij van onze voorouders hebben overgeerfd ! Laat ons niet alleen maar bij elkaar komen, terwille van de godsdienst oefeningen, daarna onze buik vullen .....want het gevolg daarvan is, dat we "beu" worden. En indien het tot zo ver komt, dan betekent het, dat het "gebouw" dat we hebben opgericht (de IKBT) zal instorten. U kunt zich dan indenken hoe teleurgesteld zij zullen zijn, die voor de totstandkoming van de IKBT hebben gestreden. Daarom roep ik U allen op : Laten we hand in hand onze IKBT - vereniging in stand houden en verder ontwikkelen in volle verantwoordelijkheid en in het vaste vertrouwen dat met "ORA ET LABORA" dat betekent, niet alleen met bidden maar daarnaast ook "werken", wij ons doel zullen bereiken. Dit kan zich uiten in positieve activiteiten bijvoorbeeld het omzetten van onze geestelijke liederen in krontjong melodiën in de Portugese taal, en daartoe bijvoorbeeld contact zoeken met de Toegonezen in Holland om de benodigde instrumenten daarvoor

te verkrijgen welke toepasselijk zijn bij de kromtjong-ontwikkeling en zeker ook nog andere dingen. Deze aantekeningen van de schrijfster zijn enkel en alleen bedoeld om de Eenheid en Saamhorigheid in onze vereniging te bevorderen !

Hier volgen enkele belangrijke aantekeningen, die alle Toegoezen moeten weten, bestuderen en zich maken ten behoeve van de ontwikkeling en groei van de vereniging die wij samen hebben opgericht, namelijk de Ikatan Keluarga Besar Tugu (IKBT).

- Zij zijn :
1. Afschrift van het Besluit van de Gouverneur, Hoofd van het Speciale District Hoofdstad Jakarta, No: CB.11/2/8/70 gedateerd 20 October 1970 ;
  2. De Bestuursleden van de IKBT op heden Maart 1995 ;
  3. De namen van hen die op de dag van heden niet meer in leven zijn en begraven liggen in het Kerkhof Toegoe ;
  4. Enkele Toegoeze - Portugese woorden die nog worden gesproken in Toegoe van het jaar 1960 .

- (1). Afschrift van het Besluit van de Gouverneur Hoofd van het Speciale District Hoofdstad Jakarta, No.: C.B. 11/2/8/70 ddo. 20 October 1970 .

BESLUIT VAN DE GOUVERNEUR HOOFD VAN HET
SPECIALE DISTRICT HOOFDSTAD
JAKARTA, No.: C.B.11/2/8/70

a a n g a a n d e

BESLUIT VAN HET DORP TOEGOE ONDERDISTRICT TOEGOE,
DISTRICT KODJA, IN HET GEBIED NOORD JAKARTA TOT
EEN GEBIED DAT BESCHERMD WORDT DOOR DE WET BETREFFENDE
MONUMENTEN (STBL.JAAR 1931 No. 238).

DE GOUVERNEUR HOOFD VAN HET SPECIALE DISTRICT
HOOFDSTAD DJAKARTA

- Overwegende :
1. Dat het dorp Toegoe, gelegen in het Onderdistrict Toegoe, District Kodja in gebied Noord Djakarta een belangrijke betekenis heeft voor de geschiedenis van de stad Djakarta in het bijzonder als ook voor de Oudheidkundige Dienst/de Geschiedenis van Indonesia in het bijzonder ;
  2. Dat in het kader van de instandhouding en veilig stellen van bovengenoemde historische waarden,

het .....

het nodig wordt geacht het bovenbedoelde dorpje Toegoe veilig te stellen en duidelijk te verklaren als een streek, die onder bescherming staat van de Monumenten Ordonantie (Staatsblad 1931 No.238).

3. Dat ook in verband daarmee, het nodig is de bestemming van dat gebied daarmee in overeenstemming te brengen door het af te zonderen van zijn toenmalige bestemming als Industriegebied volgens Masterplan Djakarta 1965 - 1985 .

- Indachtig :
1. Wet No.10 van het jaar 1964 betreffende de Verklaring van Djakarta als Hoofdstad van de Republiek Indonesia ;
  2. Wet No.18 van 1965 aangaande de grondbeginselen van de Regering ;
  3. De Presidentiële Wet No.2 van het jaar 1961 aangaande het Bestuur van het Speciale District Hoofdstad Djakarta, juncto Wet No.5 van het jaar 1969 ;
  4. Monumenten Ordonantie (Stbl. van het jaar 1931 No.238) ;
  5. Instructie van de Minister van Binnenlandse Zaken/Autonomie van de Gebieden No.Pem.65/I/7 ddo. 5 Februari 1960, aangaande de stappen die genomen moeten worden tegen de Overtreders van de Monumenten Ordonantie (Stbl.jaar 1931 No.238) ;
  6. Het Besluit van de DPRD - GR Volksvertegenwoordiging - GR DCI Djakarta No.9/P/DPRD - GR/1967 ddo. 3 Mei 1967 aangaande het Masterplan van Djakarta, 1965 - 1985 (L.D. 1967 No.38) ;

H E E F T   B E S L O T E N :

- En Vastgesteld :
1. Het Dorp Toegoe, gelegen in het Onderdistrict Toegoe, District Kodja in het Gebied Noord Djakarta, met een oppervlakte van ruim 600 M² gerekend vanaf de Kerk van Toegoe, zoals aangegeven met rood op de situatiekaart welke in bewaring is op het van die streek, Afdeling Archief en Expeditie van het Bestuur van het Speciale Gebied Hoofdstad DJAKARTA, te verklaren als een gebied dat de bescherming staat van de Monumenten Ordonantie (Staatsblad 1931 No.238) jo. De instructie van de Minister van Binnenlandse Zaken/Autonomie Gebieden No.Pem.65/I/7 ddo. 5 Februari 1960 . ;
  2. Alle handelingen in de vorm van afbreken, vernieuwen, overplaatsen van gebouwen en alle voorwerpen die zich op die grond bevinden,

zoals .....

zoals bedoeld in punt 1. hierboven, kunnen alleen ten uitvoer worden gebracht met toestemming van de Gouverneur, Hoofd van dat Gebied ;

3. Geeft opdracht aan het Hoofd van de Dienst van Museum en Geschiedenis, Kunst en Cultuur en Industrie van DKI Jakarta voor de verdere zorg en inachtneming van de uitvoering van dit Besluit ;
4. Alle zaken, welke nog niet volledig in dit Besluit zijn vervat zullen nog verder worden vastgesteld ;
5. Dit Besluit is van kracht vanaf de dag van vaststelling.

Vastgesteld in : DJAKARTA
ddo. : 20 October 1970

DE GOUVERNEUR VAN HET SEE
CIALE GEBIED HOOFDSTAD
DJAKARTA,

v.g.

(A L I S A D I K I N)

Luitenant Generaal van de
M a r i n e

Dit Besluit wordt aangeboden aan :

1. De Minister van Binnenlandse Zaken (in duplo)
2. De Minister van Onderwijs en Eredienst
3. De Inspecteur van Binnenlandse Zaken
4. De Assistenthoofden van de Gebieden
5. De Assistentleiders van de Gebieden
6. Het Hoofd van het Militaire Gebied V, Groot Djakarta
7. Het Hoofd van de Politie van Groot Djakarta.
8. Hoofd Militair Bestuur van Gebied III
9. Het Hoofd van het Militair District V
10. Hooggerechtshof van het Speciaal Gebied Hoofdstad Djakarta
11. De Leden van de Volksraad
12. De Secretarissen van de Gebieden
13. Hoofd van het Bestuur
14. De Hoofden van het Inspectoraat/Directoraat- Bureaux
15. De Burgemeesters
16. De Hoofden van Dienst/Kantoren in het Bestuursgebied van het Speciaal Gebied Hoofdstad Djakarta.
17. Public Relations van het Speciaal Gebied Hoofdstad Djakarta.

(2) Samenstelling van het bestuur van de IKBT tot op heden
Maart 1995 ; is als volgt :

Voorzitter : Herry MICHIELS
 Vice voorzitter : Rudy ANDRIES
 Secretaris : Naftali THOMAS
 Penningmeester : Ernst L. ANDRIES
 L e d e n : Paulus MEGA TADU } Sectie Geestelijke
                   Hentry YUNUS } verzorging
                   Etty ANDRIES - CORUA) Sectie Diakonia &
                   Denny TENTUA - PIETERS) Sociaal .

Het aantal ingeschreven leden bedraagt 105 (Honderd en vijf)
families, wonende in Tugu en de streek Jakarta, Bogor, Tang-
gerang en Bekasi (JABOTABEK).

(3.) Zij die niet meer in leven zijn en in het "Kerkhoije" te
Tugu die aam de IKBT toebehoort, begraven zijn :

No:	N a a m	Geboorte datum
01	Andreas ANDRIES	1889
02	Ermina ANDRIES-CORNELIS	1906
03	Ananias QUIKO	22/10-1928
04	Adriaan MICHIELS	28/9-1890 28/12-1928
05	Johanes MICHIELS	21/7-1924 11/03-1930
06	Albert Alex LOEN	30/05-1931
07	Robertus Hubertus CORUA	07/01-1896 02/05-1933
08	Johanes ANDRIES	31/10-1884 07/02-1935
09	Jostina QUIKO-ANDRIES	10/06-1936
10	Marcus SEYMONS	03/05-1939
11	Saartji TOMASOU-ABRAHAMS	1891 17/08-1942
12	Paulus MICHIELS	14/07-1921 19/08-1944
13	Andreas MICHIELS	19/10-1890 22/02-1945
14	Selfina SEYMONS-BRAUNE	26/09-1952
15	Willem S. ABRAHAMS	07/05-1905 17/10-1961
16	David Mesakh MONIAGA	08/05-1891 22/11-1962
17	Ds. Albert H. QUIKO	07/03-1930 26/11-1962
18	Gustaf ABRAHAMS	12/04-1901 12/04-1964
19	Idorsina MANDEY - QUIKO	03/12-1924 08/06-1965
20	Mariana BACAS - QUIKO	19/04-1905 11/05-1967
21	Matheus QUIKO	14/03-1880 08/01-1968
22	Rusjard MICHIELS	17/10-1911 28/04-1968

23 .....

No.:	N a a m :	Geboorte datum	Gestorven
23	Bastiam LUMANAUW	1906	21/08-1969
24	Paulina MICHELS	04/11-1901	04/04-1971
25	Jacob Johan ABRAHAMS	17/12-1904	28/07-1972
26	Martinus	20/04-1945	23/10-1972
27	Aleta CORUA-ABRAHAMS	15/06-1903	09/06-1973
28	Mathilda MONTAGA-ABRAHAMS	23/04-1904	03/07-1973
29	Jonatham SEYMONS	14/08-1914	20/02-1974
30	Meysi ANSOW	05/01-1904	12/09-1974
31	Johanes Cornelis ANDRIES	24/11-1910	09/10-1974
32	Chris TAPILATU	30/12-1965	01/02-1976
33	Charles LOEN		12/07-1976
34	Hein Eduard CORUA	19/10-1923	27/03-1977 *)
35	Jonas BACAS	04/06-1900	16/04-1977
36	Elina E. CORNELIS - TAN		06/07-1977
37	Erna SEPANG - BRAUNE		14/08-1977
38	Johana KAILUHU-MATUANKOTTA		08/10-1977
39	Betsina SOPABELUWAKAN - QUIKO	23/09-1915	31/12-1977
40	Jacobus QUIKO		23/02-1978
41	Herman Eduard ABRAHAMS		16/09-1981
42	Royke M. SOUMOKIL		30/04-1982
43	J. Piet K. TENTUA		12/06-1982 *)
44	Misael OEY (Oey Kim Ten)	14/07-1925	03/11-1982
45	Jozef LATORUIN	15/09-	25/11-1982
46	Maxina TENTUA - QUIKO	17/07-1913	29/12-1982
47	Nicodemus CORNELIS	11/11-1911	04/04-1983 *)
48	Fientje ABRAHAMS-BRAUNE		02/06-1983
	Emie LOEN (di Irian)		02/06-1983
49	Joseph QUIKO		15/06-1983 *)
50	Julius C. BERKENS	21/09-1946	29/08-1983
51	Lucas ANDRIES	28/07-1880	11/01-1969
52	Clasima BERKENS - QUIKO	04/11-1917	15/07-1987
53	Hermanus BRAUNE	01/01-1929	26/02-1988
54	Gerson PANGGABEAN	12/11-1964	18/04-1988
55	Katerina ABRAHAMS-BRAUNE	27/02-1913	10/03-1990
56	Jesaya OEY (Oey Kim Ang)	17/08-1918	11/09-1990
57	Dina ABRAHAMS-SEYMONS	11/12-1911	21/11-1990
58	Liberta H. MICHELS - NAPITUPULU	23/03-1962	14/12-1990
59	Asna DJIMUN	12/07-1911	21/01-1992
60	Johana LUMANAUW-CORUA	22/11-1919	14/06-1992 *)

61. ....

No :	N a a m :	Geboorte datum	Gestorven:
61	Desti Natasha PERMANA	25/12-1991	07/10-1992
62	Bert HUKOM	06/10-1942	07/10-1992
63	Ietje ABRAHAMS	15/10-1937	12/10-1992
64	E. D. MANUSIWA	31/12-1937	26/10-1992
65	Adriaan R. ABRAHAMS	13/05-1931	30/10-1992 *)
66	Sri Mudayati	08/04-1957	23/12-1992
67	Arends Julinse MICHELS	12/07-1933	02/02-1993 *)

Graven die niet voorzien zijn van complete gegevens

01	Elis ABRAHAMS - DENOK (vrouw van Eduard ABRAHAMS)
02	Eduard ABRAHAMS (man van Elis Denok)
03	Pieter Willem ABRAHAMS (zoom van Gustaf ABRAHAMS)
04	K. KANTIL
05	Naomi ABRAHAMS - SAREAN (vrouw van Ruben ABRAHAMS)
06	Charlota NANGON-ABRAHAMS (dochter van Samuel ABRAHAMS getrouwd met Sara CORNELIS)
07	Immanuel OEY (man van Mathilda ABRAHAMS -)
08	Stefanus BRAÜNE (vader van Fientje en Katerina)
09	Hermanus Q/D ?
10	Johana Aprilla QUIKO .
11	Nelly MATUANAKOTTA - CORNELIS .
12	Naomi ANDRIES - TAN

Aantekeningen :

- er zijn graven die gelijk zijn aan de grond ;
- graven niet voorzien van gegevens ;

----- ooOoo -----

4. Woorden kennis in Portugees Tu gu taal, gekend en dagelijks gesproken in het jaar 1660.-, die ik gekregen had van " ESKOLA PAPIA CHRISTAO " , onderleiding van Jacob QUIKO.

a. Dagen :

Zondag	-	Dominggo
Maandag	-	Sekoenda Fera
Dinsdag	-	Tersia Fera
Woensdag	-	Kater Fera
Donderdag	-	Kinta Fera
Vrijdag	-	Sesta Fera
Zaterdag	-	Sabadoe

b. ....

b. Getallen :

1	- Oenga	16	- Dises
2	- Dos	17	- Diseti
3	- Tres	18	- Dioitoe
4	- Kater	19	- Disnobi
5	- Singko	20	- Binti
6	- Ses	21	- Binti Oenga
7	- Seti	22	- Binti Dos
8	- Oitoe	23	- Binti Tres
9	- Nobi	24	- Binti Kater
10	- Des	25	- Binti Singko
11	- Ondji	26	- Binti Ses
12	- Dodji	27	- Binti Seti
13	- Tredji	28	- Binti Oitoe
14	- Katerdji	29	- Binti Nobi
15	- Disingko	30	- Trenta

c. Lijchaam

Lichaam	- Korpoe	Gezicht	- Kosioe
Hoofd	- Kabesa	Woorhoofd	- Testa
Haar	- Kaberoe	Oor/Oren	- Orela
Oog/ogen	- Oloe	Wimpers	- Kabeloe oloe
Neus	- Naris	Mond	- Boka
Snot (ingus)	- Ranjoe	Wang	- Rostoe
Snor	- Brill	Baard	- Barba
Tong	- Linggo	Gebit	- Denti
Kies	- Denti grandi	Buik	- Bariga
Hart	- Bofi	Darmen	- Tripa
Maag	- Bras	Schouder	- Fetoe
Nier	- N i r	Lever	- Korsang
Voetem	- P i o	Dij	- Perna
Knie	- Injebel	Vingers	- Dedoe maoe
Tenem	- Dedu pio	Nagel	- Oendja
Duim	- Dedoe grandi	Elleboog	- Poenjadoe
Ribbem	- Ribestik	Bloed	- Sanggi
Vlees	- Karni	Ader	- Nerba
Huid	- Peli	Behaard	- Kabeloe
Zweet	- Soe-ét	Slapen	- Droemi
Baden	- Limpa Korpoe	Puist	- Pateka
Huidziekte(panu)	- Kaskado		

d. Gelaatstrekken.....

d, Gelaatstrekken :

Geluid/stem	- T O E A D A
Verslikken	- I S K A N D O
Gapen	- A B R I B O K A
Zwanger	- P R I N J A
Huilen	- T J O E R A
Niezen	- D E S K R I A
Hoesten	- T O S E
Bevallen	- P A R E
Tweeling	- P I L O D O S
Sterven/Overleden	- M O R E
Begraven	- T A R A D J E N T I N A K O B A
Graf	- K O B A
Wond	- F R I D A / F A D J I F R I D A
Litteken	- R A S T O F R I D A
Z i e k	- D O E E
Fris/gezond	- B O N G / S A O D I
Verkouden	- R A N J O H
K r a m	- I S K R A M
D o o f	- S O E R D O E
B l i n d	- T A R T O E
Medicijn	- M I D J I N A

e. Familieverband :

Jongeman	- D J E N T I M A S E G O
Oudeman	- B E L O E
Meisje	- V I L A - V I L A
Oude vrouw	- B E L A
V a d e r	- P A I
Kind, Oudste kind	- V I L O E , V I L O E G R A N D I
Jongste	- V I L O E P I K L I N A
Opa , Oma	- T A T A , T J A
Kleinkinderen	- N E T A
O o m	- T A T O O M
T a n t e	- M O E I
N e e f	- K O S E N G
N i c h t	- N I K I
Schoonouders	- S O E G E R O M I
Schoonzoon/dochter	- D J E N D E R
Aangetrouwde neef	- K O N J A D O E
Aangetrouwde nicht	- K O N J A D O E M O E L E R
Familie	- A R E N T U
Man & Vrouw	- M A R I D O E - M O E L E R

f. Geloof

f. Geloof

G O D	-	D I O R
Predikant	-	P A D E R
Kerkeraad	-	R E
Z o n d e	-	P E K A D O R
Volgelingen	-	I S K R A B O

g. W e r e l d

H e m e l	-	S E A O E
Z o n	-	S O L
Zonverduistering	-	K R E S S O L
M a a n	-	L O E N G A R
Maanverduistering	-	K R E S L O E N G A R
S t e r	-	I S T R E L A
W e r e l d	-	B A R
L u c h t	-	A L A G R I A
R e g e n	-	T J O E A
D a u w	-	S E R E N
M i s t	-	T J O E A S E R E N
Regenboog	-	S I N A L
D o n d e r	-	D O N D E R
Bliksem	-	L O B I S
W i n d	-	B E N T O E
Windstorm	-	B E N T O E D R A I
W a t e r	-	A G O E
Z e e	-	M A R
S t r a n d	-	B O R D O E
Rotssteen	-	P E D R A M A R
Eiland	-	K A M P O E N A M I O E M A R
B e r g	-	S E R A
H e u w e l	-	S E R A P E K L I N O E
Grasveld	-	L O E G A R E R B A H
Moeras	-	R A W A
B o s	-	M A T O E H
Meerdalen	-	S O E B I M E N R I B A
Vertrekken	-	N A B I G A
R i v i e r	-	R I O E
B r u g	-	F O N T I
h. G o u d	-	O R O E
Ijzer	-	V E R
M e t a a l	-	K O B R I

i. Enkele korte zinnen

Kom hier !	- B I A K I G A E !
Ik wil niet .	- JO NING KERE .
Houd je er van ?	- BOS KERE, NING KERE ?
Ga eerst zitten .	- S A N T A N A M A S .
Waarom huil je ?	- PARKI BOS TJURA ?
Ik weet niet .	- JO NOENGKOE SABE .

Heb je gebaad ?	- BOS DJA LIMPA KORPOE
Ik ga eerst baden .	- JO ANDA LIMPA KORPOE
Laten wij nu gaan .	- BI NOSOTER PASA AGORA
Waar ga jij naar toe ?	- NA OENDI BOS KERE ANDA ?
Ik ga naar de markt.	- JO KERE ANDA NA BADJAR
Ga je alleen ?	- BOS ONGSONG NAMAS ?
Nee, met zijn beiden	- NOENGKOE, JO ANDA DOS SONG .

Waarom huilt hij ?	- PARKI ELE TJOERA ?
Zijn moeder heert hem geslagen	- ELE SOE MAI DALI ELE .
Wat vraagt hij ?	- ELE FROENTA KI KO BOS ?
Hij vraagt waar het huis van Oma Augusta is.	- ELE FROENTA NA OENDI BELA AGUSTA SOEA KADJOE .

Maak hem niet boos	- NANG FADJI ELE REBA
Ik heb deze vis voor tien gulden gekregen	- ISTE PES JO KOMPRA DES PRATA .
Waar woon je ?	- KI BOS SOEA KADJOE ?
Ik woon in TOEGOE .	- JO SOEA KADJOE NA KAMPOENG TOEGOE.

Er zijn nog vele Portugeze woorden die zij in het jaar 1660 in Toegoe gebruiken, maar niet alles heeft de schrijfster kunnen overbrengen in dit manuscript.

Het is mogelijk dat de generatie van de 20ste eeuw zich niet ge-interesseerd voelen met deze taal, maar het is ook niet de bedoeling, maar enkel te laten weten dat onze voorouders die taal gebruikt had.

